

IN BĂTAIA CRUCISĂTOARELOR

DE I. LUDO

RĂSPÂNTIA

IN BĂTAIA CRUCIȘĂTOARELOR

DE I. LUDO

RĂSPÂNTIA

Paginile ce urmează cuprind un număr de observații notate cu prilejul unei călătorii în Egipt și Cipru, în cursul anului 1935.

Le publicăm, pentru că — deși, în acest răstimp de 12 ani, omenirea a fost zguduită de cea mai sângeroasă catastrofă cunoscută în istorie — politica întemeiată pe principiul dreptății crucișătoarelor cată să se mențină încă în multe centre ale lumii.

E G I P T

O ABSTRAȚIE ÎN CEALMA ȘI BURNUZ

Vagonul e plin de arabi beduini. Tipuri stilizate cu vârful peniței.

— Ori cu acul ! face entuziasmat de această colecție de artă vie, Galen, profesor la Alexandria. Doar cu acul. Și încă !... Atât de migălos sunt lucrate trăsăturile lor. Fiece amănunt în parte e un element decorativ prețios, care trebuie urmărit cu lupa. Dela dunga de frunte ce i-o lasă cealmaua și până la barba asta eterică din puf de păpădie neagră ori sură... Splendidă rasă, beduinii !... Ei nu sunt, pur și simplu, frumoși. Ci fini. Subtili. O specie de elită. Pur sânge... Un cap de Christ, în mii și mii de variante. De o fluiditate în expresie — ce n'oi întâlnesc la nimeni în lume. Poate la evreii iemeniți. Numai că iemeniții au figuri torturate și umile — pe când ăștia sunt mult mai senini...

Albumul cu capete de expresie înșiruite pe bănci

ne rezervă o surpriză: un arab hors-commerce. Un arab care, pentru noi, străinii, cel puțin, reprezintă aceeași valoare ce o are pentru filateliști o marcă poștală greșită. Adică o piesă rară și scumpă. Și exemplarul în cauză este o marcă poștală greșită: pielea obrazului, zbârcită și galbenă, ochi melancolici și șterși, dinți lați cari tivesc o proeminență întrucâtva simiescă și lung, lung...

— Iată, face inginerul Cleanburg, turist din Canada, că până și la arabi, cu o reputație în materie, absolută, toate sunt relative. În viața mea n'as fi crezut, după câte am auzit despre ei, să dau de unul defect. Poftim. Un arab spân. O adevărată bătaie de joc.

— Ei, asta-i! replică Galen. Un arab spân nu există. E o antinomie.

— Spune-i antinomie, dacă-ți place. Eu-i zic spân și atât. N'ai decât să-l privești.

— Totuși! se încăpățânează Galen, cu un zâmbet șiret.

— Totuși... ce? face Cleanburg, curios. Aici mai încape un totuși?

— Desigur! Fiindcă așa spân cum zici dumneata că ar fi, îți garantez că mai are acasă la el... pe puțin, cinci-șase neveste. Nu știi? Unui bogătaș sărăcit, dacă-l scuturi bine, tot îi mai cade din buzunări ceva mărunțiș. Așa și cu un arab. Chiar

dacă e spân, tot mai poți găsi la el când îl scuti, câteva perechi de neveste.

— Dar... pentru ce?

— Cum pentu ce? Dar cine ai vrea să-i facă rost de tutun?

*D. MISOTIS FACE POLITICA,
SAU RAZBUNAREA LUI MUSOLINI*

La Rafa intrăm în teritoriul egiptean. Ne aprovizionăm cu „has“ — saladă verde — pe care o mâncăm ca iepurii, în stare natur și desbatem politică. Leaderul băncii din față este, la un moment dat, Misotis, proprietarul unui hotel la Cairo. Ceva mai firav decât un elefant mijlociu, cu niște ochi de un siniliu ratat, prin cari strecoară pe sub mână, mai mult decât aruncă, niște priviri ce depășesc orice calificare posibilă, Misotis — care a fost soldat în armata engleză, a făcut războiul cu Burii și a speculat nițeluș, după câte am aflat mai târziu, acțiunile vii ale unei bande de proxeneți, sub auspiciile unei „pensiuni familiare“ din Heluan — are remarcabile facultăți de ghicitor în cafea: a simțit în noi stofă de clienți și nu ne mai slăbește o clipă cu atențiile. Misotis ține mai cu seamă să știm că luptă pentru pacea între europeni și egipteni. Abia a în-

jurat pe un arab ca să ne facă plăcere — și acum e gata să ne trateze cu o copioasă tartină de înțelepciune politică. Fiindcă Misotis este un mare om politic:

— Eu sunt un mare om politic! ne-o spune chiar el. Citesc mai toate ziarele.

Numai așa se explică de ce Misotis cunoaște cu atâtă iux de detalii cauzele conflictului italo-abisinian de la originea originelor.

— Să vă spun eu... Italienii **au** mai încercat odată o expediție... Cu vreo patruzeci de ani în urmă, când au trimis douăzeci și cinci de mii de soldați. Abisinienii i-au lăsat să se apropie, i-au înconjurat, i-au dezarmat, i-au legat, i-au claponit pe toți... dar știți? pe toți... că n'a scăpat unul întreg... și apoi le-au spus: „Acu, duceți-vă acasă și anunțați pe regele vostru că nu mai sunteți bărbați, ci femei. Și că altă dată să nu mai trimită femei la războiu“.

— Aha! râde cu poftă profesorul Galen. Acuma înțeleg ce-i cu arabul domnului Cleanburg. Tat-său e un italian încăput pe mâinile abisinienilor.

Misotis se supără foc:

— Dumneata râzi, dar eu știu ce vorbesc. Eu citesc toate ziarele. S'a întâmplat așa cum am spus eu. Și acu, Mussolini vrea să se răzbune. Nu-i așa, domnule Frank?

CAFRII SALVEAZA INDUSTRIA CAUCIUCULUI

Cel interpelat, plantator de cauciuc în Mozambic, fără să dea o înfirmare directă lui Misotis, ca să nu jignească pe enciclopedicul hotelier dela Cairo, începe să ne întrețină despre conflictul cu pricina care, pare-se, ar avea un temei pur economic și nicidecum unul chirurgical. Și iar ne este dat să asistăm cum se iau în răspăr: coloniile, debușeele, șomajul — repertoriu atât de cântat în gazete și atât de scump inimii celor cari se plictisesc pă liniile de cale ferată. Nu putem scăpa nici de cupletul supraproducției.

— Voi vă îndârjiți în orangerie, se adresează plantatorul de cauciuc către Lifschin, plantator de portocali din Rehobot, în Palestina. Dar uitați că asta o face și Spania. Că asta o face și Italia. Că asta o face mai ales California. Peste un an-doi se vor arunca pe piață optzeci de milioane lăzi. Cine le va înghiți? Cum veți putea concura cu

prețurile voastre? Nu vedeți că supraproducția sufocă omenirea? Cauciucul, cât era la începuturile lui, acum patruzeci de ani, revenia la cincizeci de șilingi kilogramul. Azi, când se produc milioane de kilograme, a ajuns să se vândă cu o pară. Și dacă n'am ști să modificăm puțin angrenajul mașinii, ar fi vai de capul nostru...

— Ce înseamnă, mă rog, întreabă plantatorul din Rehobot cu o nuanță ironică, „a modifica angrenajul mașinii“?

— A modifica angrenajul mașinii, face Frank sentențios, înseamnă a ajusta costul după rentabilitatea producției. Adică a-ți procura o mână de lucru cât mai ieftină. Or, la voi, mâna de lucru e prea ridicată. Cu douăzeci și cinci de plăstri pe zi cât plătiți unui lucrător la plantații, o să ajungeți repede la sapă de lemn.

— Dar dumneata cât plătești?

— Eu? face Frank cu un gest parcă s'ar pregăti să arunce cu piatra după cineva invizibil. Un piastru pe zi. Un-pia-stru-pe-zi. Și femeilor și copiilor le dau câte o jumătate de gruş. Cafrul meu se mulțumește și cu atât. Nu-i trebuie mai mult. Măcar să crape nu-i dau o centimă în plus. Un piastru pe zi îi ajunge.

NATURA MOARTA ȘI VIE PE FOND SABLE

După asigurările pe care ni le dă plantatorul de cauciuc că fericirea nației cafre nu lasă nimic de dorit, noi, ceștialași, căpătăm simultan o teribilă poftă să păstrăm un inimut de tăcere și să ne uităm pe fereastră. Trecem prin inima peninsulei Sinai. Ne găsim, prin urmare, în plin deșert. Printre nămeții mari de nisip, cu suprafața ondulată simetric, ca un cap de femeie cu drotul, întrezărim pe alocuri câte un luminiș plat și neted unde ni se servește un fragment de poezie adecvată: câte o cămilă jigărită, afectând că paște o verdeață ipotetică, iar la doi pași de ea, o mogâldeată chircită și imobilă. E arabul cămilei.

— Dar ce face el aici?

— Ceeace vezi, ne spune Galen. Stă pe vine. E poziția lui preferată. De altfel, scaune nu prea au fost niciodată în deșert. Trebuia, deci, să caute o soluție ca să se lipsească de ele. Și a găsit.

Așa cum stă, se odihnește de minune. Un scaun l-ar obosi.

— Și din ce trăiește?

— Mai mult trăește din stat. Din asta trăește. Noroc că i se mai face și lui foame uneori. Altfel ar sta până'n ziua de apoi. E plin de virtuți fakirice. Fantezia este piața lui de alimente. Resursa principală a coșniței sale. Un negru sălbatic care trăește în pădure, mănâncă gândaci, ori carne de șarpe, ori carne de om, dar mănâncă. Asta, însă, are vag noțiunea mâncării. Dumnezeu i-a dat, nu știu pe ce căi tainice, un fel de pită neagră, tare ca piatra de scăpărat, pe care o apropie... nu să spui că o atinge măcar... ci doar o apropie de o bucată de brânză, ca s'o îmbuibe de miros... Și atât! Cu câțiva dumicați e sătul. A învățat cumpătarea, de la cămilă. Nu mai întreba... Bucata de brânză trece din tată în fiu, câteva generații la rând. Sunt așa de prăpădiți beduinii ăștia fioroși de care se sperie atâta cucoanele noastre când dau ochi cu ei în literatură, încât până și propria lor umbră îi poate pune pe fugă dacă s'ar uita la ei ceva mai urât...

Un val de praf întunecă vagonul și ne taie răsuflul. Un arab, fără să țină seama că vagonul trebuie să fie ermetic închis pe tot parcursul deșertului, a deschis fereastra și stă pe jumătate aplecat

în afară, parcă ar fi gata să sară din tren. Frank începe să-i svârle câteva amabilități în arabă. Beduinul trage capul înapoi și foarte cuminte închide fereastra.

— Moare, face Galen, moare dacă nu înghite nisip. El nu respiră oxigen, ci piatră pisată. Nici nu ne poate înțelege pe noi, cum putem trăi numai cu aer curat, fără să ne înecăm... Uită-te... iar... Fire-ar...

Arabul uitase încă odată despre ce a fost vorba și iar s'a apucat să deschidă fereastra. Deastădată se înfurie însuși Misotis în persoană, care se repede la el și începe să-i țină un discurs, foarte bine simțit și foarte răstit — probabil despre pacea între europeni și arabi. Beduinul, candid, se uită la el ca un copil prins cu mâna în borcanul cu dulceață — și începe să râdă.

— Râde, se întoarce în cele din urmă Misotis, desarmat. Orice, îl face să râdă. Așa-i egipteanul nostru!

— Dar ce i-ai spus?

— L-am întrebat dacă nu vrea să-i dau o bucătică de pâine, s'o ungă cu nisip.

— Ce ar fi să i-o dai chiar? Îl ia peste picior canadianul Cleanburg.

Galen mă trage de mânecă.

— Iaca! Acuma se urcă pe bancă.

Spectacolul e irezistibil. Până și domnul Frank începe să râdă. Arabul, desolat că nu i se permite să aspire nisip, după ce s'a sucit ca un vierme de pe un loc pe celălalt, s'a cocoșat pe speteaza banchetei.

— Se simte rău în vagon, spune Galen. Ii lipsește manejul deșertului, pe care să-i zburde fantezia în voie. De asta nu-și mai găsește astămpăr aici. În nisip poate sta nemișcat o viață întreagă. Aici parcă-i închis într'o cușcă.

Lifschin, care intrase în vorbă cu un grup de arabi, se apropie de noi și ne spune:

— Se duc cu toții acasă. Săptămâna aceasta începe Bairamul. Dela El Ariș abia, mai au de mers două zile și două nopți pe jos.

Peisajul începe brusc să se schimbe. Din deșert intrăm deadreptul în plină pădure de palmieri.

— El Ariș!

O forfoteală nebună agită trenul și stația. Coboră Arabi și se urcă Arabi, cari își trag desaga încolo și înapoi, fără să se hotărască să se așeze pe bănci. Și în mijlocul lor, negustori de covrigi, alune și mandarine. Ceeace iar stârnește pofta de pace a lui Migotis, care, săltându-și pe burtă cureaua, începe să dea brânci plimbăreșilor. Auzi, să se frece de mâneca lui!

Arabii, intimidați, râd și rămân țintuiți în colțul în care i-a surprins acțiunea pacifică a europeanului. Nici mai unul, un covrigar, uscat ca un țâr, nu pare destul de pătruns de necesitatea unei bune înțelegeri între oameni și răspunde pe un ton ridicat. Speriați, implorăm cu toții pe omul care citește toate gazetele să renunțe la politica lui de pace, fiindcă s'ar putea întâmpla să mai iasă o bătaie. Dar Misotis — nu, că el nu se lasă, că el nu înțelege, că el nu permite, că el intervine îndată să nu se mai dea voie covrigarilor să se urce în tren, că el așa și pe dincolo, până ce, în cele din urmă, se hotărăște să cumpere și el un covrig. Și-l cumpără chiar! Misotis nu știe de glumă. Arabul își încasează gologanul, râde și iar se freacă de mâneca lui. Și dacă în clipa asta n'ar suna de plecare, cine știe ce s'ar mai putea întâmpla. Tot pomenesci că Misotis ar mai fi în stare să cumpere încă un covrig.

BEDUINUL ȘI DESAGA LUI

Intre timp, conținutul etnic al vagonului a suferit o schimbare radicală. Alte figuri în album. Arabi egipteni. Mai zdraveni, mai înalți...

— Dar la fel de copii ca și ceilalți, face Galen. Să vedeți ce am pățit eu când veniam încoace dela Cairo înspre Gaza. Ne apropiam de Rafa, când conductorul dă năvală în vagon și ne poștește să trecem degrabă într'a doua. Am înțeles ce ne așteaptă. Grăbiți, vrem să punem mâna pe valize, dar nici n'am apucat să ne ridicăm de pe bănci — și valuri de boccele încep să curgă peste capetele noastre și cât ai clipi din ochi inundă vagonul. Beduini, înainte chiar de a fi intrat trenul în stație, l-au luat cu asalt. În definitiv, trenul nu-i pentru arab decât tot un cal. Și dacă-i un cal, de ce nu-l-ar încăleca din fugă? Bineînțeles, nu pe ușa! Pentru beduin, ușa nu-i un mijloc serios de comunicație. Ușa-i repugnă. Nu țin minte să fi

văzut vreodată un beduin intrând sau ieșind din vagon pe ușă... Fereastra! Asta-i mâncare pentru imaginația lui și pentru instinctele lui jucăușe. Fereastra-l excită. Fereastra îl instigă să sară, să se cațere, să cadă. Ușa nu-i spune nimic. E ca și cum s'ar repezi să încalece calul pe sub burtă. Pe când fereastra-i taman la îndemâna șezutului. L-ați văzut doar și dumneavoastră cum țâșnește prin cercevele, cu o iuțeală de purice, într-o confuzie de desagi și burnuze. De asta nici nu poți distinge dintru'ntâi care-i arabul și care-i desaga. Se aruncă pe fereastră amândoi, se rostogolesc în vagon amândoi, ridică praf amândoi — și vorbesc amândoi: și arabul și desaga. Atâta gălăgie stârnesc... Insfârșit... ce să spun! Credeam că nu mai ies viu de acolo. Mă zbat, dau din coate, înjur și — Dumnezeu știe cum — fără să ating măcar dușumeaua, nimeresc într-o oază: toaleta de a doua. E liberă. De jur împrejur — moarte de om. Zbicrete, urlete, vaiete. Și closetul de a doua cu ușa larg deschisă, e liber. Și totuși, în prag, stau culcați arabii, deavalma, clae peste grămadă. Mă strecor înăuntru și încerc să închid repede ușa. Nu merge. Un vârf de desagă ține ușa crăpată. Dar îmi dau numaidecât seama că mă speriu degeaba. Arabii nu vor intra. Dacă n'au intrat până acum, s'a isprăvit. Nu mai intră. În primele clipe

nu puteam înțelege de ce. Dar o privire la spațele meu m'a lămurit pe deplin. De vină erau cuvetă și oglinda. Oglinda și porțelanul cuvetei au ținut în șah pe arabi și au asigurat toaletei beneficiul exteritorialității.

— Și eu am asistat la o scenă amuzantă, face Cleanburg. O înghesuială nebună. Europeanii dau buzna într'a doua. Culoarele, pline de arabi. Răzlesc, înfârșit, în compartiment. Aici, o adevărată comedie. Tovarășii mei de drum, cari mi-o luaseră înainte, fac un haz nespus pe spina-reă unui beduin care sta înfipt pe bancheta moale de pui. Controlorul îl înjură și-i strigă mereu să iasă de acolo și să treacă într'a treia. Dar el, țesapăn ca sfinxul, grav, slab, lung, drăpat în-ți'un burnuz negru — nici nu vrea să se miște. Se face că n'auze. E surd. Parcă nici n'ar fi fost vorba de el... În cele din urmă a început controlorul să râdă și s'a lăsat păgubaș... Ii era și lui milă să smulgă beduinului jucăria din mână. Dacă a îndrăznit să-i înfrunte mânia, trebuie să-i fi fost tare dulce locul pe care ședea. Când o să m'i apuce norocul să se vadă într'o cabină de a doua... Un copil și atât!

— Poate nu-i un copil! face Lifschin. Poate tocmai ăsta n'a fost un copil. Dimpotrivă!

Galen îmi dă câteva indicații topografice asupra ținutului.

— E reconfortant, nu-i așa, îmi spune el, să te primbli cu trenul prin locurile pe unde știi că Moise a rălăcit atâtea decenii pe jos! De altfel, guvernul egiptean a hotărât să investească optzeci de mii lire sterline pentru construirea unei șosele care să urmeze traectul biblic întocmai: Cairo-Suez-Berșeba-Hebron-Ierusalim.

— O șosea în nisipul ăsta?

— Pardon! Nu vorbi rău de nisip. Nisipul ăsta e aur. Orice poți face din el. Sub nisipul ăsta e apă. Fostul guvernator al Egiptului a săpat o fântână în câteva locuri din peninsulă, unde a isbulit să facă grădini roditoare. Nisipul e plin de surprize și mai ales docil.

UN INDICIU SIGUR PENTRU IDENTIFICAREA EGIPTULUI

El Kantara. După formalitățile vamale, un ferry-boat ne trece peste Canalul de Suez și ne depune pe celălalt mal, unde trebuie să așteptăm trenul de Cairo.

În res'aurantul gării, un negru ne servește cafeaua.

— Și ăsta-i arab? întreb eu pe Galen.

Chelnerul sesizase cuvântul:

— Ana masri! zice el apăsător.

— Ce spune? fac eu, convins că mă înjură.

— Zice că-i egiptean, nu arab. Pentru un egiptean, un arab e sinonim cu un beduin. Și un beduin, sinonim cu o rasă inferioară... Și trebuie să știi că ăsta deabia nu-i egiptean. Egiptenii sunt albi. Ci un negru sudanez. Și tot s'a supărat că l-ai luat drept arab. Acum gândește-te cum ce ai păi dacă aveai de-aface cu un egiptean autentic... Și aici te găsești în Egipt... Dacă nu mă crezi, n'ai decât să te uiți în camera de alături. E plină de englezi... Fii, deci, prudent.

OAMENI MAI IEFTINI DECAT TREI METRI DE PANZA

Cairo. La „Noua Berărie Egipteană“, de lângă Piața Operei. Mâncăm „carnaci“ românești, bem bere italicească și ne plângem lui Dror, avocat de origină ceho-slovacă, stabilit la Ismailia — concesie franceză în Egipt — de primejdia ce ne pândesc la hotelul lui Misotis. Fiindcă ceea ce era inevitabil să se întâmple, s'a întâmplat: fostul combatant pe frontul anglo-bur și acționar al veselei pensiuni familiare dela Heluan ne-a sedus ca pe niște simple minore. Azi suntem oaspeții lui, fără să cunoaștem măcar prețul camerei. Nu degeaba se agită de atâta vreme Misotis pentru înțelegerea cu orice preț între europeni și egipteni. Odată ajunși în gara Cairo, ne-a încărcat în taxiuri și ne-a descărcat la ușa hotelului cu aceeași desinvoltură cu care ar fi depus pe trotuar câteva pachete din acțiunile sale cu păr oxigenat și condicută.

Când să plătim șoferului cursa, Misotis se interpușe energic:

— Nu! Lăsați că plătesc eu pungașului ăsta!

Pungașul e șoferul. De ce e pungaș — o vom afla abia peste o săptămână, în ziua cea mare a socotelii cu amicul Misotis. Până atunci — să intrăm în hotel. Aici ne așteaptă surpriza cea mare. D'n capul scării ni se taie picioarele. Treptele, coridoarele, hallul — gem de servitori negri în halate albe, înghețați între făclii electrice și scui-pători. O montare de tragedie antică, așa cum scrie la carte, în toate amănuntele ei, păstrând până și legiuita atmosferă de epidemie de holeră ori accident de cale ferată. Lipsesc numai heralzii — ca să cădem leșinați. Stăm rău, carevrasăzică. Suntem prăpădiți. Aici miroase a jecmăneală, de-o poșă. Ce-i de făcut? Ne uităm speriați de jur împrejur. Nici o scăpare. În față Misotis. În dreapta — Misotis. În stânga — Misotis. Și'n spate — însuși Misotis în carne și oase, rânjind cu grația lui pachidermică. E prea târziu să dăm înapoi. Aparatul a și fost pus în mișcare: un negru ne subtilizează valiza; al doilea, pardesiul; al treilea, pălăria și al patrulea ne deschide drumul spre cameră. Urmăm cortegiul de negri — hipnotic, vrăjiți, fără voință și mai ales, fără nici o speranță. Ajungem la numărul treizeci și trei. Ceremonia continuă: al cincilea negru atinge mânerul;

al șaselea îl apasă; al șaptelea împinge ușa și al optulea se dă la o parte și ne spune: Poftim!

— Nu! Aici nu-i de glumit. Să-i mai spunem mersi lui Misotis dacă o să ne dea câte o frunză de viță, să nu eșim goi din mâinile lui.

Dror râde:

— Nu vă speriați! face el. E o desfășurare de forțe negre care n'are nimic de-aface cu nota. E un rabat la tarif. Servitorii ăștia negri nu costă parale. Sudanul îi aruncă pe trotuarele Cairoului, cum își aruncă marea scoicile goale pe mal. Sunt mai ieftini ca la voi păpușoiul. Cu o mână de piașri, poți să-i așterni pe jos, în loc de rogojini. Mai mult îl costă pe Misotis halatul de pânză cu care-i îmbracă, decât toată întreținerea lor pe un an.

— Așa? exclamă Cleanburg. Atunci să știți că Misotis e cea mai mare pușlama de pe fața pământului.

— De ce?

— Și-a bătut joc de noi. La ceaiu ne-a trimis trei bucăți de zahăr cu un singur servitor.

— Să nu te lași! râde Dror. Să reclami neapărat. Trebuie să fie o gravă neglijență la mijloc. O să ai cel mai bun prilej să asști cum Misotis, de rușine că asta i s'a putut întâmpla tocmai lui, își bate până la sânge toată armata de negri.

— Prin urmare, face Lifschin, o caracteristică a Egiptului ar fi mâna de lucru-cadou...

— Cadou, nu!... Dar aproape... Uiti halatul!

Cleanburg intervine, făcând cu ochiul în spre Frank:

— Pardon! De ce o caracteristică a Egiptului? Dar Mozambicul?

— A, da! se scuză Lifschin.

— Eu cred, face Umanski, turist de origine rus, că ceea ce caracterizează, într'adevăr, Egiptul — sunt E glezii.

OCHIU LIBER DE TRAGERE LUNGĂ

— Aș! replică Dror. Când afirmi că Ahmed are două picioare e nu poți pretinde că ai caracterizat pe Ahmed. Două picioare are și John și Laios și...

— ...Misotis! îl completează Lifschin.

— Exact! continuă Dror. Așa că asta nu spune nimic. Englezii! Parcă unde nu sunt Englezi! Și'n Cipru și'n Malta și'n Palestina și'n Indii și'n Noua-Zeelandă și'n Canada și'n Africa de sud... și-apoi în atâtea și atâtea alte țări cu Englezi camuflați, pe cari nimeni nu-i vede, dar pe cari toată lumea îi simte. De îndată ce Egiptul a găsit de cuviință să se plaseze pe coasta unei mări, el cade în competența crucișătoarelor Marei Britanii...

— O competență de ce diametru? întreabă U-manski.

— Depinde de ochiu. Știți că guvernul egiptean a dăruit Evreilor din Cairo pentru cimitir, un teren nelimitat — în sensul că începe de la punctul X și

se întinde cât poți cuprinde cu ochiul liber. Cu o singură condiție: să nu pună gard. Altfel, pierde dreptul de a mai pretinde pământ, la nevoie. Evreii sunt, așa dar, obligați să fie de două ori deștepți: mai în'âiu să nu însărcineze un miop să aprecieze suprafața terenului — și apoi să nu îngădească cîm tirul. Ceeace fac și Englezii. Cu cine au încheiat ei convenția asta, numai Dumnezeu știe. Fapt e că evreii trebuie să aibă mereu două griji pe cap: să nu fie miopi și să nu pună gard — ca să zic așa — orizontului. Pentru Englezi punctul X este crucișătorul. Și cât cuprind cu ochiul liber de pe puntea punctului X, intră automat în proprietatea lor. Ca și în cazul Evreilor. Cu un mic avantaj în plus: spre deosebire de punctul X al Evreilor, care rămâne pe loc — punctul X britanic este mobil. Crucișătorul englez nu stă înșurubat în valurile mării, ci e în permanentă mișcare. Numai orizontul rămâne același. E inepuizabil orizontul englez!

— Cu atât mai mult cu cât crucișătoarele engleze nu merg numai pe apă! râde Ilan, turist sud-african.

— Tocmai! face Dror. Circulă admirabil și pe uscat. Englezii sunt întotdeauna dispuși să aplice principiul crucișătoarelor și în ținuturi mai puțin udate de mări și oceane — dacă țările respective,

care țin cu tot dinadinsul să-i aibă acolo, se obligă să le procure izvoare de păcură. În cazul acesta englezii adaptează niște roțile crucișătoarelor și le dau porecla de „tancuri“. Adică crucișătoare de uscat, cari merg de minune pe orice teren, oricât de accidentat ar fi el. Egiptul, neputând împlini condiția păcurii — a trebuit să rămână pe malul Mediteranei, în raza ochiului liber al Angliei. Ochiu de lungă, foarte lungă vedere... Mai ales de când crucișătoarele sunt prevăzute și cu avioane, perspectiva unui asemenea ochi frizează infinitul. Ca și atâtea alte țări cu picioarele în apă, Egiptul, deci, nu face decât să tragă consecințele poziției sale geografice și nimic altceva.

— D. or are dreptate, spune Ilan. Suntem aici șase inși din șase țări diferite, dintre cari patru se bucură de așa zisul specific englezesc. Nu! După mine, singura caracteristică a Egiptului — ar fi Egiptenii.

SUNT ȘI EGIPTENI IN EGIPT

Egiptenii! E drept! Din câte am aflat în ultimile douăzeci și patru de ore — nimeni dintre noi nu s'ar fi putut aștepta să găsească Egipteni în Egipt. Și totuși — chiar în acest Cairo...

— Exagerezi, dragă domnule Ilan, îmi confirmă Dror gândurile. În Egipt sunt și destui Egipteni. Nu contest că în ambianța asta europeană Egiptenii au un aer oarecum exotic — dar însuși faptul acesta dovedește că există. Și apoi, în Egipt ne putem aștepta și la asta. Sunt atâtea lucruri uimitoare în acest Cairo, încât — nu mi-e rușine s'o mărturisesc — prezența Egiptenilor pe aici, aproape că nici nu mă miră. La urma urmei, unde vrei să găsești Egipteni, dacă nu în Egipt?

— Dar bine înțeles, face Lifschin, gentil. Desigur! Nimic mai firesc! De ce nu? Egiptenii în Egipt... Intr'adevăr nu pare chiar atât de paradoxal... Egiptenii în Egipt... Are ritm... Da, da! Nu Egiptenii caracterizează Egiptul — ci lustragiile.

LUSTRAGIUL BAT MAREA BRITANIE

— Adevărat! face Umanski. Teribilă speță, lustragiul ăsta egiptean. Mai sâcâitor ca muștele dela Heliopolis. Cu cât te ferești de el mai mult, cu atât e mai rău. Alungi unul, se întorc patru. Alungi patru, răsar opt... Și nu-i chip să scapi de ei, atâta îți bâzâie în urechi pentru jumătatea ceea de păstru...

— Ba da, râde Dror. Ori îl omori — ori îi lași să-ți facă ghe'ele. Dacă-l omori, nu ți se întâmplă nimic. Tu ești străin și el indigen. Așa că apari nu în fața tribunalului egiptean, care judecă numai indigeni. Ci înaintea tribunalului mixt, unde se lichidează litigiile dintre Europeni și indigeni. Și'n fața tribunalului mixt întotdeauna are Europeanul dreptate. Așa că nu dumneata vei fi condamnat, ci mortul! Vinovat este el, nu pentru că te-ar fi provocat, — să zicem — ci pentru că e indigen. O vină — precum vezi — care nu are nici o circumstanță atentuantă. Până aici, carevrasăzică, e totul

în regulă, — nu?... Omori lustragiul și ți-ai recâștigat Inıştea. Nimic de zis. Dar când stai și judeci mai bine — nu crezi că ar fi un scandal ca tu, străin, venit în vizită în Egipt, pe timp mărginit, să omori un indigen?

— Desigur că ar fi un scandal, exclamă Cleanburg. Cum tu, un străin... să-ți permiți.. să...

— A, nu m'ai înțeles bine! face Dror. Nu asta cred. Un asemenea considerent aici, nici nu are ce căuta. Vroiam să spun că ar fi un scandal să omori un indigen, nu de alta... dar fiindcă-i păcat să-ți strici bunătatea de program turistic... Doar pentru asta ai venit în Egipt: să vizitezi Piramidele, nu să decimezi indigenii... Fiindcă, european, european — dar oricât, cu tribunalul tot trebuie să-ți pierzi vremea... Așa că, dacă ești om cu socoteală, îți dai seama îndată că aproape nici nu face să omori Egipteni... Mai ales dacă te-a mai făcut mama și sentimental olecuță — ca să nu zic umanitar, pentru a nu părea subversiv domnului Frank — s'a isprăvit! Îți spui că vocabularul insistent al lustragiului nu-i decât o ghiorăială transpusă în silabe — și fără să mai stai mult pe gânduri, în loc să-l omori, îi dai un pleior. Și-apoi celălalt. Și'n cele din urmă, jumătatea de graș... Cât despre afirmația domnului Lifschin că numai Egiptul are atâția lustragii, îl poftesc să se ducă în Indii...

ori în Australia... Ori în Africa de sud... Sunt peste tot. Ca Englezii.

— Ba mai răspândiți ca Englezii, face Frank. Lustragii avem până și în Mozambic, unde nu sunt Englezi... Opinia mea e că cea mai originală tră-sătură a Egiptului ar fi loteriile...

UNDE INFLORESC LOTERIILE

Are și Frank dreptate. Scoți capul în stradă, îți se vâă în ochi un loz. Te urci în trăsură, îți oferă birjarul un loz. Mergi la poștă — și în loc de rest ți se dă un loz... Atâtea loterii și atâția vânzători de bilete de loterie ca aici...

— Dar Spania ? face Dror. În Spania se speculează hazardul pe o scară mult mai întinsă ca aici. De ce ? Probabil fiindcă și mizeria de acolo e mai mare. Ce-i loteria, alta, decât o tentativă de modificare a destinului ? Cu cât sunt mai mulți inși ca i au nevoie să-și sgândărească norocul, cu atât se înmulțesc loteriile. Și cu cât sunt mai numeroase loteriile, cu atât mai compactă e legiunea de vânzători de sferturi ori optimi de șansă, cari până una-alta se mulțumesc să-și corijeze destinul nu cu lozul cel mare, ci cu comisionul cel mic... Ș'-apoi, cum poate opera spiritul lozului — așa tentacular cum vi se pare dumneavoastră — asu-

pra marei masse a acelor care nu-și pot procura un bilet?... In Egipt veți găsi mai mulți cerșetori de stradă decât jucători la diversele loterii... Cerșetoria e fără doar și poate mult mai acută aici decât loteria... Uite-l și pe ăsta acum... De când ne-am așezat la masă, cred că e al zecilea... Na, ține !

IN JURUL UNEI BUCĂȚELE DE BRANZA

Și Dror întinde o farfurie unui bătrân care, așa încovoiat din spate cum stă, în halatul lui cafeiniu, pare un sac pe jumătate deșert, gata să se dea peste cap. Miop, cerșetorul, cu nasul vârat în farfurie, scurmă lacom, cu unghia, rămășițele de brânză, fără să se atingă de feliile de salam.

— Până și'n foame poate exista o etică! exclamă Cleanburg impresionat.

— Da! face Dror. Ăștia sunt în stare să moară cu credința'n suflet și o fărâamă de brânză pe limbă. Fanatismul și incultura le agravează mizeria. Un cerșetor american, de pildă, crescut într'un mediu în care analfabetismul a fost alungat odată cu superstițiile, s'ar fi putut sătura mai ușor, fiindcă ar fi luat laolaltă și salamul și brânza...

— Și probabil și farfuria, adaogă Frank. Intr'un „mediu cultural“ mai înaintat, cum spui dumneata, pușlamalele nu fac nici o diferență între carne și lapte și nici între ce e al meu și al tău...

— Bravo, râde Dror. Imi place că știi să spui lucrurilor pe adevăratul lor nume. Eu cred că Dumnezeu o duce ca'n raiu printre cafrii dumitale...

— Ia mai las-o ! face Ilan, cu intenția vădită de a-l menaja pe Frank. Parcă am umblat după o caracteristică a Egiptului, nu?

— Ce ? Ai găsit alta acum ?

— Da ! Comerțul ambulant !

JAPONEZII PE MALURILE NILULUI

Mi se pare că sud-africanul a nimerit-o de astădată. Comerțul ambulant ! Ce sunt cerșetorii, lustragiii, englezii, vânzătorii de bilete de loterie, pe lângă negustorii ambulanți ? Niște îngeri. De când s'ăm aici, nu-i produs pe lume să nu ni se fi oferit. Cravate, statuete, stofe, ciorapi, ghețe, jucării, vase și'n desperare de cauză, femei. Toate pe un preț de nimic. O neconținută defilare de chilipiruri. Numai Piramidele nu ni se propun chilipir.

— Știți de ce ? întrebă Dror. Fiindcă nu sunt fabricate în Japonia. Altfel erau de mult transportate în America, pe un preț mai mic decât costă o pereche de ismene în Europa.

— Perfect ! face Ilan. Asta-i și părerea mea. Ceeace caracterizează Egiptul este industria lui japoneză.

Iar are dreptate Ilan. Industria japoneză este specifică Egiptului. În afară de fabricatele engle-

ze, de alunele americane și de ciorba națională egipteană care nu-i decât paceaua orientală, cunoscută și la noi, tot ce se desface pe piața Egiptului e „made in Japan“. Ilan nu se înșeală: Egiptul excelează într-o teribilă producție de mărfuri japoneze. Iar deviza acestei producții este: orice cu oricât.

— Dacă dumpingul japonez continuă în tempoul ăsta, spune Cleanburg, populația de aici va ajunge să trăiască din primele ce le va plăti Japonia în curând tuturor consumatorilor cari vor binevoi să-i ia marfa gratis.

— Ei așa! replică Dror. Numai Egiptul? Dar Siria? Dar Palestina? Dar China?... Dar... însfârșit, toate țările de sub tutela europenilor, cărora le pasă prea puțin de industria indigenă și unde suvoiul industrial al Japoniei paralizează orice inițiativă locală? Ca glumă, când spui că industria egipteană excelează prin produsele ei japoneze, mai merge. Dar ăsta e încă un capitol din marea tragedie a Egiptului... Să nu mai insistăm, prin urmare...

— Am găsit! face Ilan, iluminat. Curățenia și eleganța fără pereche a Cairoului. Asta e pecetea acestui ținut.

UN ORAȘ GATA SA PRIMEASCA MOSAFIRI

Și Ilan, entuziast, ne flutură pe dinaintea ochilor peisag'ul excepțional al Cairoului, care nu este decât imaginea mărită în proporții uriașe a acelor bijuterii minuscule de pe Coasta de Azur europeană. Monumentele, edificiile, palatele, grădinile cu gardurile lor vii — o risipă de bun gust, eleganță, culoare și acurateță până la pedanterie. O feerie multiplicată și diversă. Un caleidoscop plin de surprize cari, departe de a fi privilegiul unui anumit cartier, sunt distribuite în proporții egale peste întreaga întindere a metropolei. O adevărată democrație a splendorii. Totul pare a fi fost aci conceput de un singur cap și erijat de o singură mână, dintr'un condeiu. Este atâta risipă de fantezie în confecționarea lui, înșt așa imens cum este orașul, cu neputință să-l prinzi că se repetă vreodată. Deaceea, Cairo nici nu poate obosi: între zidurile lui rulează o bandă infinită de imagini me-

reu reînoite, de o culoare proaspătă și inedită. Culoarea Cairoului nu-i nici culoarea subtilă și insinuantă a Parisului; nici culoarea care cântă a Italiei; nici culoarea veselă, de un optimism comunicativ, a Palestinei — ci o culoare palpabilă. Culoarea Cairoului nu are nuanțe, ci forme. Mai curând ești ispîtit să-i spui acestei culori că e triunghiulară ori rotundă, decât verde sau roșie. Incepând cu cea mai îndepărtată și mai discretă vilă engleză din Heliopolis, trecând pe la palatelor din Piața Operei, cu scările și trotuarele aglomerate de grupele de călăuze parfumate și înfășurate în mă'ăsuri și până la cămilele și cămilarii din fața lui Mensa Hotel dela poalele Piramidelor, e un carnaval de culori care-și fac de cap dealungul bulevardelor. Al acelor bulevarde atât de bine îngrijite și cu atîta acurateță epurate de ultimul fir de nisip.

— Desigur! face Dror. Orașul e gata doar să primească oricînd musafiri. Deaceea e mereu măturat, netezit, șters de praf. Nici o pată, nici o cută, nici o asperitate nu trebuie să supere ochiul străinului. Și acolo unde mătura nu mai poate face nimic, intervine mîna maestrului decorator. Duceți-vă de pildă, în cartierul consulatelor, unde autoritatea polițienească este exclusiv în mîna Europeanilor. Pe Avenue de la Reine Mazili. Un bu-

levară de o eleganță orbitoare. Palate și parcuri în al căror cadru sclipitor până și hidoșenia pânzilor cafri aduce o contribuție estetică. Deodată, lanțul palatelor este rupt la mijloc de un grilaj de lemn, într'adevăr, foarte bine aliniat, într'adevăr foarte frumos lucrat, într'adevăr, cu multă îngrijire vopsit în verde, dar... foarte înalt și cu stînghii puse cruciș, atât de des legate între ele, încât ochiul curios, cu chiu, cu vai, poate să vadă ce ascunde dincolo. Fiindcă ceva se ascunde de partea cealaltă a gardului, atât de corect pus în rînd cu palatele. Știți ce? O aglomerație de mizerie, cum nu se poate întîlni nici în cel mai nenorocit sat arăbesc. Un maidan mlăștinos, în care se bălăcesc bivoli, femei, copii, cămile râioase și corturi în zdrențe. Zeci de familii pe cale să fie alungate din mediul aristocratic al vilelor. Pe locul ăsta va începe să se construiască în curînd un palat...

— Asta nu împiedică, face Ilan ca să nu se dea bătut, ca orașul acesta să fie...

— Indiscutabil! îl întrerupse Dror. Cairo este feeric. Aici ai tot ce-ți poate satsface simțul estetic. Intr'adevăr, nu oriunde întîlnești pitorescul oriental, cu toate resursele sale incomparabile de imaginație artistică și culoare — altoit pe spiritul de ordine arhitectonică și talentul de regisare al

Europeanilor. La picioarele piramidelor din Giza — șoseaua asfaltată și pensiunea de lux englezească; la scara mormintelor regilor — automobilul american de șase cilindri; în fața moscheelor cu dantela lor ornamentală, lucrată parcă de mâini de femei — barul scilpitor francezesc; iar pe tot cursul Nilului, care a hrănit mii de ani cu sevă exotică atâta literatură romantică, nemțoaice cari își împart leșinul între istoria lui Tutankhamon și muzica neagră din Harlem. Și totuși, în ciuda contrastelor, o genială armonie artistică! S'a muncit mult, cu multă inteligență și cu multe parale pentru montarea, piesă cu piesă, a acestei superbe metropole, care nu-i decât o reeditare, cu ample adăogiri, a unui basm din o mie și una de nopți, cu ilustrații egiptene, realizate în clișee englezești...

— Pe hârtie japoneză! reflectează Lifschin.

— Japoneză sau franceză sau italienească, indiferent! Important e că pentru a ajunge la desăvârșirea acestui Cairo a fost nevoie de patru mii de ani de fantezie și sudoare artistică, peste care ș'-au dat mâna, în înțelegere frățească, regii faraoni cu regii britanici. Dar pentru cine atâta risipă de artă și bogăție egipteană? Pentru Europeani. Pentru huzurul transmediteranienilor. Pentru bunul lor traiu. Alci vă extaziați — și pe drept cuvânt — în fața unui Cairo magnific în frumu-

seșea lui orbitoare, pe o rază de nu știu câți kilometri. Dar uitați că acest Cairo este flancat la nord de Heliopolis, cetate a opulenței europene, iar la sud, de târgul Bidrișin, cetate a mizeriei egip'tene. În timp ce la Heliopolis copiii Europeanilor fac băi de soare, la Bidrișin, copiii Egiptenilor fac băi de noroiu, în mlaștini, cu bivolii. În timp ce la Heliopolis se introduc mereu inovații în confort, decorație, igienă, la Bidrișin nu s'a schimbat de mii de ani nimic, nici în confort și nici măcar în regimul nutriției. Ca să-ți reconstitui întocmai epoca de pe vremea regilor faraoni, nu-i necesar să recurgi la izvoarele egiptologice. Iți ajunge să vizitezi Bidrișinul. Găsești tot ce-ți trebuie acolo. Portul, siluetele, moravurile și foamea sunt aceleași ca pe vremea glorioaselor dinastii cari au ridicat Piramidele. Cairo este, într'adevăr, sublim. Dar sublim pentru unii și inaccesibil pentru alții. Cămilele n'au voie să treacă prin oraș, ca să nu maculeze lustrul bulevardului cu bălegarul lor. Cei care păzesc, însă, sfințenia asfaltului, nu și-au pus niciodată întrebarea, dacă nu cumva de plimbarea acestei ireverențioase cămile este legată existența călimarului. Sunt jocuri de umbre și lumină, de soare și nămol, ca peste tot. Bidrișinul nu-și poate face rost de un sfert de pâine, dar pe peretele sufrageriei de la Heliopolis atârână

o măturică și un faras de argint pentru firimiturile de pe masă... Curățenia, așa dar, nu-i o caracteristică națională, ci una socială... În cazul în speță, curățenia din Cairo ar fi o caracteristică eng'ezască: Marea Britanie, când pune piciorul undeva, nu aduce nici armată, nici poliție numeroasă. Ci un crucișător și o mătură. Atâta ajunge pentru ca indigenii să se inițieze în frică și igienă. Atât crucișătorul, cât și măturica funcționează în chip impecabil, deși pe suprafețe inegale. Pentrucă, în timp ce crucișătorul distribuie frica, fără părtinire, peste tot, până și în satele cele mai obscure, mătura introduce igiena numai colo unde Europeanul se hotărăște să-și sugă siropuri'e. Adică în șatra lui urbană. În șatra asta splendidă, cu corturi de marmoră și granit, păzite de cafri și câini.

Și Dror, care mai băuse vreo trei pahare de bere, ar continua cu divagațiile până în zori, dacă Umanski n'ar sări de pe scaun:

— Oho ! E târziu. Ajunge ! Ne bate Misotis. Mă ne trebuie să ne sculăm mai devreme. Incepem să vizităm regiunea.

INCA O RELATIVITATE EGIPTEANA

Aproape de hotel, Umanski se oprește să-și ia un pachet de țigări.

— Cât ?

— Cinci plăștri !

Umanski dă să plătească, dar Dror îl oprește:

— Nu fii copil ! Dă-i numai trei plăștri și jumătate. Atâta e !

— Bine, face Umanski, dar văd prețul oficial pe pachet: „cinci plăștri“. Doar nu-i marfă japoneză !

— Tocmai de asta, fiindcă-i oficial „cinci plăștri“, nu-i de fapt decât trei și jumătate. Ascultă-mă pe mine: dă-i gologanii și vezi-ți de treabă.

Umanski, docil, întinde trei plăștri și jumătate... Negustorul ia banii și cu un zâmbet plin de simpatie îi spune:

— Merci, m'sieu... Bonsoir !

PE UNDE A RATACIT MOISE

În Old Cairo (vechiul Cairo) se găsește celebra sinagogă Ibn Ezra.

În aceas'ă regiune locuiesc numai vreo patru-zeci de familii evrești.

Prin porți masive și pasagii întortochiate, răz-bim în sinagoga construită cu nouă sute de ani în urmă. În amvon — o inscripție: „Pe locul acesta Moise venia să-și facă rugăciunile“. Iar ceva mai jos — un text explicit:

„Pe locul acestei sinagogi era, în epoca profetului Moise un deșert. E bine cunoscut că Evreii, în timpul faraonilor, ocupau ținutul Goșen, care este până în ziua de azi foarte aproape de sinagogă. Profetul Moise avea obiceiul să vină în acest deșert să-și facă rugăciunile. Înainte ca Moise să fi părăsit Egiptul cu poporul lui Israel, el vizită pentru ultima dată acest loc, pe care-l însemnă, pentru ca urmașii săi să înțeleagă că e un loc sfânt. S'au scurs secole, până ce se ivi acum 900 de ani un sărac, dar foarte pios rabin, numit A-

braham ben Esra. Acesta, mergând în deșert, găsi din întâmplare urmele lăsate de Moise și prin puterea spiritului său profetic el se convinse că Moise a vorbit cu Dumnezeu în acest loc sfânt. Ibn Esra se rugă și el, puse o piatră pentru a recunoaște locul și se duse să pună în cunoștință cu faptul acesta, pe nobilii națiunii. Nobilii hotărîră să construiască această sinagogă, căreia i se dădu numele lui Rabi Esra. În rezumat, această sinagogă a fost construită acum 900 de ani — și dacă n'ar fi suferit mari modificări, ar putea fi socotită ca una din cele mai mari minuni ale lumii“.

Ceaușul, un tânăr poliglot, șiret și vioiu, a cărui înfățișare nu trădează nimic din comerțul lui cu cele dumnezeiești — deschide tabernacolul și ne scoate un fragment de Thora:

— E o Sefir-Thora scrisă cu 2400 de ani înainte de dărâmarea Templului, pe piele de gazelă.

Nici nu ne trece prin minte să punem la îndoială autenticitatea relicvei.

Tânărul închide tabernacolul și când să coborîm scările, spre ieșire, ne spune, cu un aer melancolic:

— Păcat că-i Sâmbătă.

— De ce ?

— V'aș fi arătat niște fotografii de-ale sinagogii. Am înțeles.

— Ei asta-i! face unul din noi. Ca să ni le arăți... nu-i nici un păcat.

— Bine! răspunde ceaușul cu un aer nehotărît. Dar să nu-mi cereți să vă vând vreuna. Azi nu se cade.

— Lasă, lasă... Arată-ni-le! Așa... Acuma, cât vrei?

— Am spus doar că nu le vând! se opune tânărul nostru, cu acelaș aer hotărît. Sâmbătă nu fac afaceri... Dar în timpul săptămânii le dau cu cinci piaștri bucata...

— Cu doi piaștri — poți vinde și Sâmbătă. Cu prețul ăsta, ți se iartă păcatul...

— Doamne ferește! se scutură tânărul. Sub patru piaștri nu le dau nici măcar în mijlocul săptămânii.

Impărțim păcatul pe din două: le luăm cu trei piaștri.

Părăsim sinagoga și ne angajăm în pasagiul care trebuie să ne scoată în stradă. De departe vedem o bătrână lângă poarta deschisă. Femeea, cum ne zărește, trânteste poarta grea, din toate puterile, o închide și trage zăvorul. Cum ne apropiem, bătrâna, cu acelaș gest precipitat, împinge zăvorul îndărăt și ne deschide, larg, poarta. Apoi, întinde mâna după bacșiș. Ingeniozitatea femeii ne entuziasmează, pur și simplu.

CEAIUL RATACTOR

Pe Darb Faruh, la cefeneaua Mount Carmel, dăm de evrei români. Ceainărie de pe Calea Văcărești ori Dudești. Caracteristica internațională judaice este ceaiul la porție — sorbit în jurul unor mese strâmbe, din cești dubioase, de către aceeași ovrei neizbutiți, cari se complac în mizerie și se afundă la fiecă gaură de covrig, tot mai adânc, în cea mai inofensivă filosofie a vieții. Din ceștile astea aburite nu vor ieși niciodată revoluții, ci numai nostalgii și regrete. Evreii aceștia, încă înainte de prima dărâmare a Templului, n'au făcut nimic altceva decât să moară de foame, să-și vândă unul altuia aceeași anecdotă cu rabinul și samovarul — și să bea ceaiul la porție.

— Suntem trei sute de Evrei români la Cairo. Dar două sute nouăzeci și șapte dintre noi — o duc prost al dracului.

Un bătrân, evreu din Bârlad, fost zugrav, cu o

mână anchilozată de pe urma unui accident, refuză la început ceaiul pe care i-l oferim. Apoi, cu o mină rușinată, îl acceptă. La plecare, se ia după noi și după ce ne mulțumește din inimă pentru bucuria ce i-am făcut-o amintindu-i de locurile pe care le-a părăsit cu treizeci de ani în urmă, își ia inima în dinți și ne cere câțiva plăștri.

— Ce să fac ? Nu mai am încotro. N'am mâncat de două zile.

Și când te gândești că, în definitiv, asta o putea face și la Bârlad! La ce, dar, s'a mai deranjat până la Cairo?

CINE A CONDUS PE NAPOLEON LA PIRAMIDE

Poți fi în Egipt și să înconjuri Piramidele. Dar nu poți fi în Egipt, fără să te ciocnești de Ahmed. E adevărat că Ahmed și Piramidele sunt două instituții care se susțin reciproc. Dar numai Piramidele sunt în funcție de Ahmed. Ahmed, însă, nu e în funcție de nimeni. Cine-și închipuie că Napoleon a putut să dea ochi cu Piramidele, fără să facă apel la Ahmed, se înșeală. Peste Ahmed nimeni nu poate să treacă. Ahmed este inevitabil. Ahmed este sarea și piperul Egiptului. Ia-i-l pe Ahmed și Egiptul poate să tragă obloanele...

Fiindcă Ahmed este călăuză. Dar nu o călăuză oarecare, ci călăuză egipteană. În orice țară din lume călăuza este un ins care îți prezintă un schelet de scrumbie drept „Luptă între gladiatori” — sau un ciob de ulcică drept „Poarta Purgatoriu” lui“, fără să-și permită măcar să zâmbească. Ahmed, dimpotrivă, este în stare să-ți prezinte Pi-

ramidele drept ceea ce sunt: Piramide, dar să-ți râdă în nas atâta, încât să nu mai știi ce să crezi. Vezi că lui Ahmed îi place să râdă. Ahmed e un difuzor al humorului în masele populare. Te duce unde vrei — cu o condiție: să-i dai voie să amuze strada pe socoteala ta, în arăbește. Dacă ești înțeleș — ți-ai asigurat în Egipt un marș triumfal permanent: tot drumul îți va fi așternut cu florile râsului tuturor lustragiilor, cerșetorilor, ambulanților și oamenilor mai așa și mai așa și mai altfel chiar. Ahmed e întotdeauna în vervă — și bulevardul întotdeauna dispus să râdă de tine.

EFECTELE TRAGICE ALE UNEI CASCHETE SPORTIVE

Mai ales dacă ai fost destul de înțelept să-ți mai pui în cap și o caschetă sportivă — poți fi perfect liniștit: te vei bucura de atenția unanimă a ambelor trotoare. O caschetă sportivă în Egipt îți dă iluzia iadului și nostalgia neantului. Dacă cineva ți-a făcut vreun rău care trebuie cu orice preț răzbunat, nu-i nevoie să-l dai în judecată și nici măcar să-l împuști. Momește-l la Cairo, pune-i în cap o caschetă turistică și dă-i drumul pe străzi. Dacă până în câteva ceasuri omul nu se aruncă în Nil cu punga deșartă și nervii iremediabil distruși — să te ferești de el ca de dracu: să știi că umblă cu farmece. Altfel nu ar fi putut rezista experienței. Așează-i Sfînxului dela Giza, pe creștet, o șapcă de sport și dacă n'o s'o ia razna în deșert, cu coada între picioare, urlând ca un câine turbat — să nu-mi spui pe nume. Dar ce zic de Sfînx ! Pune-i până și guvernului englez o șapcă sportivă

pe străzile Cairoului și e în stare să devină nervos.

Și asta, numai mulțumită neistovitei vigilențe a lui Ahmed, care, cum ai coborât scara hotelului, se grăbește să lanseze golanilor de pe stradă, parola:

— American !

Și American rămâi până la ultima centimă, în ciuda pașaportului tău de Bulgar ori Leton, pentru că Ahmed nu va obosi să proclame peste tot origina ta transoceanică, în magazine, în restaurante, în grădinile publice, înșfârșit, oriunde sunt urechi să audă și mâini să se întindă.

Și să zici să te scapi de Ahmed care te duce la ruină, râzându-ți în nas ! Copilărie curată ! Să poți, tot nu vrei. Pur și simplu, nu vrei. Nu vrei să te desparți de Ahmed. Preferi unicului dar foarte sfâșietorului moment al despărțirii de Ahmed — cele mai lungi și înfiorătoare chinuri turistice, alături de el. Deaceea, rabzi când Ahmed face haz de tine, cu toți chelnerii, birjarii, ori covrigarii Cairoului; rabzi când îl vezi cum își ia comisionul din mâna șoferului, ori negustorului la care ai intrat să cumperi vreun cadou egiptean de origine japoneză; rabzi când îl surprinzi că bagă în buzunar mai toți banii pe cari ți-i ia pentru a plăti diversele taxe de intrare pela monumentele pu-

blice. Mă rog! Rabzi orice și oricât. Numai un singur lucru nu poți să rabzi: gândul că odată și odată va veni un moment când va trebui să-ți iei rămas bun dela el. Or, ceeace te mai ține în picioare, este doar o vagă speranță că în ultima clipă ți se va întâmpla ție, ori lui, vreun grav accident care te va scuti de scena adioului. Atât de groaznică, atât de inimaginabil de agitată, atât de infernală e socoteala finală cu Ahmed. Și mai ales — vai! atât de lungă! Să nu mai vorbim deci despre asta!

PE ADHMED IL CHEAMA MEHMED

Pe Ahmed al nostru îl cheamă Mehmed Iusuf Abu Addas ! Un individ înalt, în caftan de mătase — și cu niște ochi ca niște veverițe în flăcări.

— E autorizat ! ne spune Misotis. Mehmed ! Ia arată carnetul ! Poftim ...Numărul 161... V'am spus... După cum vedeți, o persoană de toată încrederea....

Și pe un ton ceva mai scăzut:

— Ii puteți cere orice !

La care Cleanburg, cu un zâmbet sceptic, face:

— Deocamdată nu-i cerem decât prețul.

Trebue să știți că drama se desfășoară în stradă, în fața hotelului, adică în punctul cel mai propice unei întruniri populare. Și într'adevăr, abia am început să tratăm cu Mehmed, că și suntem cotoțiți de toată fauna bulevardului, care participă la tocmeală cu sufletul, cu mâna, cu gura. Dar Mehmed ține să nu întunece prietenia noastră cu ase-

menea mărunțișuri. Nici nu mai încape îndoială: dacă vrei să-l desguști pe Mehmed, să-i vorbești de parale. Deaceea chiar, în timp ce noi insistăm să ne spună cât vrea, el se ostenește să-i facă pe cei dimprejur să râdă de noi, în hohote. Abia când aude pe Cleanburg că spune:

— Așa nu merge ! Ori ne spune prețul, ori luăm un altul. Sunt destui, slavă Domnului.

Mehmed se îndură să dea realității practice oarecare atenție:

— O liră ! face el cu precizie de ghilotină pusă la punct, care sună foarte bizar în gura unui om atât de desinteresat cum arată să fie.

— Ce face ? zbiară Cleanburg. O liră ?

— Dar cât ai crezut dumneata ? întreabă dulce Misotis, care plutește în untdelemnul lui de mijlocitor ca peștele în apă.

Cleanburg, pe care Frank îl asigurase aseară că în Egipt trebuie — cu sau fără motiv — să zbieri cât te ține gura ca să-i impresionezi pe indigeni, continuă pe acelaș ton ridicat:

— Cincisprezece piaștri ! Nu dau mai mult nici măcar un mil.

Cleanburg urlă, Ahmed face glume, publicul se ține de burtă și noi, ceștialalți, ca niște curci plouate, acceptăm cu recunoștință consolările lui Misotis care, mișcat, repetă într'una:

— Așa-i Egipteanul nostru ! Orice, îl face să râdă.

În cele din urmă, ciorovăiala se poticnește la o diferență de zece plăști: noi dăm treizeci — și Mehmed vrea patruzeci. La care, Lifschin, fierț ca un rac în râsetele mehmeților, izbucnește :

— Mai dați-i cinci plăști, acolo... și isprăviți odată !

Ahmed rămâne cu o jumătate de glumă în gură — paralizat de galantomia turistului. Apoi, cu un aer plin de gravitate, îl bate pârintește pe umăr:

— Big boy ! You are of a good family !

Dar Lifschin, pe care toată scena îl făcuse să-și piardă mințile pe jumătate, urmărește firul ideii lui fixe:

— Dacă o să ne pierdem vremea cu porcăriile astea, ne apucă noaptea în stradă.

Mehmed se acață de diversiunea lui Lifschin care lasă prețul în semi-obscuritate și socotindu-se de drept călăuză în funcție, spune:

— Da, da ! E timp s'o pornim... Dar cât o fi ceasul !

Înainte, însă, de a fi apucat cineva dintre noi să răspundă, auzim glasuri din public:

— Șapte!

— Șapte și cinci !

— Șapte fără cinci !

Atâta solitudine din partea unor oameni cari abia și-au bătut joc de tine...

— Ce vă spuneam! face candid Misotis, care citește mulțumirea pe fețele noastre congestionate. Râde cât râde, dar când e la o adică...

— Ajunge! i-o taie Cleanburg, brutal. Să mergem!

Perfect! Să mergem! Dar cum poți să mergi, dacă toți cerșetorii îți sar înaintea, cu mâna întinsă:

— Saida... saida... bacșiș!

Aiurit, Umanski îl întreabă pe Mehmed:

— Ce vor ăștia?

— Bacșiș!

— Pentru ce?

— Pentru că ne-au spus cât e ceasul. Pentru asta! face foarte serios, Mehmed. Că doar n'o să pretindeți să ne spună degeaba... Ei Ali... na, ține!

De necaz, începem să râdem. Dar Mehmed ne strică cheful îndată:

— Tebue să-mi dați doi piaștri...

— De ce?

— Iar de ce? se încruntă Mehmed. N'ați văzut că am dat băeților câte un bacșiș?

Și mimica lui e atât de tranșantă, încât Cleanburg, vrăjit, nu mai spune nici cârc.

ECONOMIE EGIPTEANA PE ȘOSEAUA BIDRIȘIN

Mașina lunecă pe șoseaua lină a Bidrișinului între alei de palmieri și curmali. În stânga, Nilul — presărat de canote și corăbioare cu pânze. În spatele Nilului — un lanț de munți se pierde în ceața albastră a dimineții de primăvară.

— Sunt munții Macatan, ne spune Mehmed. De acolo s'a scos piatra pentru Piramide.

— Da ! spune Dror. Se știe ! Piramidele sunt un produs sută'n sută egiptean... Dealtfel, singurul fabricat de mare industrie care n'a fost importat din Anglia... Și nici confecționat cu mașini englezești. Ceeace ar fi și mai greu. Dacă nu imposibil — după enormele dificultăți ce se fac la importul mașinilor. N'au interes Europeanii să întemeieze industrii în Egipt.

— Dar acolo ce este, Mehmed ? întreabă Uman-ski, arătând spre niște coșuri de fabrică.

— E fabrica de zahăr Haomdeia.

— E una din puținele fabrici din țară, spune Dror. Și una din și mai puținele fabrici cu capital egiptean. La noi se confecționează paturi de fier, zahăr, mobile, pielărie! Asta-i tot. Până și bumbacul este trimis, crud, în Anglia, pentru a fi prelucrat și abia după aceea vândut pe piețele străine. În genere, situația economică a Egiptului nu-i strălucită. Mai cu seamă în ultimul timp. Clientela de afară nu prea plătește. În special Germania, care, asupra unei datorii de optsute de mii de livre, vrea să dea abia zece la sută... Din pricina asta, i s'a și suspendat livrarea de noi cantități... În plus, a mai intervenit și supraproducția de bumbac și nebunia construcțiilor mari...

Străbăteam Bidrișinul. O aglomerație de copii cari se luptă cu muștele pentru o coajă de banană, pe fondul gris, de noroiu, al cocioabelor. Și femei, femei...

— Femei cât păr în cap, spune Dror. Uitați-vă la chipurile lor. Multe din ele sunt încă tinere. Abia optsprezece-douăzeci de ani... Îmbătrânesc, însă, repede. Nici nu se poate altfel. Toată munca o fac ele. O muncă, peste puterile lor. Și unde mai pui că sunt obligate să facă și copii la o vârstă când semenele lor burgheze n'au voie nici măcar să se uite peste gard la băeți... La oraș, în clasa înstărită, căsătoriile se fac la vârsta obișnuită ca și

în burghezia europeană. Dar la țară și'n târguri, cu toate măsurile luate de guvern, fetele continuă să fie măritate la doisprezece-treisprezece ani. De aceea, nici nu mai apucă să se îngrașe.

— Să se îngrașe? se miră Umanski.

— Da ! Pentru Egipteanul burghez, femeia ideală nu poate fi decât grasă. Adevăratul amor începe abia de la o sută de kile în sus. Iar pasiunea cea mare nu poate cântări mai puțin de o sută cincizeci de kile. Așa că femeia burgheză, spre deosebire de consora ei din clasa de jos, este obligată să nu facă nimic altceva decât să mănânce, să doarmă, să se îngrașe și să stea la dispoziția soțului.

Dăm într'un câmp plin de asperități îndulcite de poziția puțin cam desolantă a câtorva palmieri jigăriți.

Suntem la Memphis. La doi pași de noi, odihnește, în toată lungimea ei, cu fața la stele, gigantica întruchipare în piatră a lui Ramses al II-lea... care a fost...

— Cel mai fotogenic rege al faraonilor ! exclamă Dror, sărind din mașină. Nu-i turist să treacă pe aici și să reziste ispitei de a cheltui cu el un clișeu. Ce spui, Umanski ?

Dar Umanski, turistul perfect de la cascheta care ne ține mereu pe marginea prăpastiei, până la

aparatul lui fotografic, ne-a și împins în fața statuii:

— Așa ! Cu Mehmed la mijloc ! Nu mișcați ! Un, doi, trei ! S'a făcut !

Examinăm mai îndeaproape pe Ramses, căruia-i admirăm în special hipertrofia mâinilor — a acelor mâini cari au întărit în josul papirusurilor, atâtea porții de fericire egipteană.

— Bun băiat ! îl bate Dror peste coapsă pe regele faraon. În materie de poză e un perfect democrat. Se fotografiază cu oricine. Până și cu turiștii evrei. Dealtfel, nici pe vremea când știa ce-i cu dânsul, nu-i dispăcea să pozeze. Dictatorii ăștia sunt ca femeile. Le place să se vadă cât mai des în oglindă... Pe unde o să vă învârtiți în Egipt, o să dați de imaginea în piatră a lui Ramses. Avea omul o teribilă conștiință de sine. Știa că poporului îi ajunge să-l vadă — ca să-i taie pofta de mâncare pe o bună bucată de vreme.

Ramses, cuminte ca un leu domesticit, stă nemșcat și așteaptă al doilea clișeu al lui Umanski. Dar n'are noroc. O explozie de urlote ne pune în derută.

— Saida, saida, ...bacșiș !

Cuprinși de panică, nu avem de cât un singur gând cu toții:

— Umanski, ascunde-ți cascheta.

E prea târziu, însă. Cât ai clipi, am și încăput în ghiarele negustorilor de relicve, răsăriți Dumnezeu știe de unde. Vrem să ne descotorosim de ei, dar totuși, parcă nu ne lasă inima să părăsim Memphisul fără un Isis sau Osiris în miniatură, pentru copii și nevastă.

— Cât ?

— Cinci piaștri bucata !

Cu doi piaștri ne umplem buzunarele cu o jumătate din mitologia egipteană, de origine pur națională. Să sperăm cel puțin. Deși nu ne-am mira peste măsură — dacă ni s'ar spune că pe malurile Nilului până și mitologia ar fi de sursă japoneză ori britanică.

După cincisprezece minute, mașina se oprește.

— Am ajuns ! face Mehmed.

Coborâm într'o înghesuială de turiști, mașini și vite.

— Hi, burica, hi !

Beduinii își gonesc măgărușii după fiecă cap nou de turist, cămilarii își îndeamnă cămilele, negustorii de miniaturi și de cărți poștale își zbiară marfa, mașinile claxonează și turistele chicotesc, foarte conștiincios gădilate pe la subsiori de către cavalerii servanți în burnuze, cari le încarcă pe dobitoacele lor turistice.

CE INSEAMNA SAHARA IN EGIPT

— Ce-i aici, Mehmed ?

— Pustiul Saharei!

— Minți, Mehmed. Aici nu-i Sahara.

— Dar asta, ce-i ? ne arată Mehmed piramidele.

Ne-a convins. Suntem în deșertul Saharei. De atâta liniște în pustiu, ne tiuie urechile.

— Poate găsim liniște în morminte!

Ideea e bună. Și mai ales inevitabilă. Liniștea din mormintele regilor e un capitol prevăzut în bugetul lui Mehmed. Intrăm, deci, în morminte, cu ochii închiși. Dar repede suntem siliți să-i deschidem. E o zarvă, într'adevăr sepulcrală aici : cu zeci de ecouri. Pictori, sculptori, turiști și călăuze. Admirăm basoreliefurile și tragem cu urechea:

— Domnule, exclamă un American impresionat de câte îi înșiră călăuza, dar multe dinastii

au mai avut faraonii... A patra... a cincea... a şasea.

— Adevărat, face un tânăr şugubăt, care stă lângă el. Şi e încă un noroc că au început cu a patra şi nu cu întâia... Astfel, aveau şi mai multe... Nu prea făceau economie în dinastii..

— Se vede că aveau de unde! reflectează o doamnă grăsuţă, probabil nevasta Americanului, apropiindu-şi, interesată, lorgnonul de un grup de găşte în basorelief.

La mormântul dinastiei vecine, dăm de un turist în faza culminantă. Roşu, adică vânat, adică frizând apoplexia.

— Ia'n ascultă, Selim! strigă el furios către Ahmedul lui. Mai ai multe morminte pe aici?

— Nu! face imperturbabil Selim. A mai rămas doar mormântul cu cele douăzeci şi patru de sarcofagii.

— Căââât? se apucă turistul de cap.

— Douăzeci şi patru! Mai puţin nu se poate.

Turistul să înnebunească, nu alta.

— Nu vreau să mai ştiu de nici un mormânt. Imi ajunge. Nu mai dau o pară. M'ai înţeles, ori nu? Să nu-mi mai ceri, că nu mai dau.

— Stai, domnule, spuse Selim, cu un mic accent de greaţă în ton. Nu ţipa... Nu trebuie să mai dai nimic... Numai pentru lumânare..

Odată ieșiți din morminte, ne îndreptăm grăbiți spre mașină, ca să scăpăm de dulcea presiune a negustorilor de colecții ilustrate. Dar abia am făcut câțiva pași și ne sare înaintea un individ cu o cârpă în mână:

— Saida... Tarifa ! Un petit piastre... m'sieur !
A half piastre... sir !

Și fără să mai aștepte răspunsul, cade în genunchi și începu să-mi șteargă de praf pantoful înfundat în nisip. În nisipul Saharei.

— Ce mizerie ! face Lifschin.

— Și ce fantezie ! adaogă Dror.

O TURISTA CARE NU CALCA ALĂTURI

La Giza sau Goşen, cum este numit ținutul în Biblie, ne răcorim la umbra Piramidei lui Cheops. Mehmed, cu humorul fleșcăit de sudoare, scoate din buzunarul halatului său de mătase o bucată de pâine neagră — pe care începe s'o rumege alene. Din tot Mehmedul nostru șmecher și sprinten, n'a rămas decât un biet om flămând, care, atunci când prinde, la rare intervale, o găină, o jumulește ca s'o poată mânca.

Nu departe de noi, zărim o turistă de specie „sinceră“. Adică urâtă, uscată, la capătul de sus al făpturii cu o căpiță de păr dincolo de orice fel de culoare și prevăzută de Dumnezeu, în bătae de joc, cu un gât subțirel, numai piele și vine, cu care ne face o demonstrație de perpetuum mobile: o clipă ține nasul între scoarțele unei cărți, o clipă îi ridică în sus, spre vârful Piramidei.

— In evanghelia asta egiptologică ne care o

consultă cu atâta stăruință, face Dror, turista găsește, desigur, nu numai o descripție amănunțită a mormântului, ci și indicații precise unde să scoată țipete de uimire și unde suspine de admirație...

— Cunosc eu cucoanele astea, face Mehmed, cu dispreț. Să le vedeți cum leșină de supărare când află că în Nil nu mai sunt crocodili... Acu două luni mi-a picat o nebună... de la Berlin. După ce o primblu vreo două ceasuri prin Sahara, se dă jos depe cămilă și mă întreabă răstit, dacă mai e mult până la statuia Venerei de Millo.

Turista noastră, însă, după chipul pasionat cu care urmărește obiectivul, rând cu rând, după carte, pare că l-a identificat cu totul.

La un moment dat chiar — are curajul să urmărească isprava lui Cheops pe de rost. Apoi, începe să meargă deandaratelea ca să câștige o perspectivă onorabilă, se oprește, deschide gura să spună ceva, dar — oroare! — a uitat ce anume. Rușinată, deschide cartea precipitat, cetește în ea o secundă, ridică apoi peruca în spre creștetul Piramidei și exclamă:

— Vai! Ce mare e!

GALBENUL AURULUI ȘI AL TUBERCULOZEI IN MUSKI-BAZAR

După masă ne ducem cu toții la bazarul din Cairo — în celebrul Muski-bazar. Tezaurul artei și avuției egiptene, în vechiul oraș oriental — labirint de străzi înguste, negre, întortochiate și înșelătoare ca o plasă de păianjen: în umbra acestor uși scunde, murdare, obscure, cari presupui că te duc în beciuri, ori în curți, unde duhnește un gunoiu uman milenar — te așteaptă un decor ca în basme.

— Diamantul albastru într'o piele de broască râioasă! spune Lifschitz.

E Muski-bazar! Bogăția în nenumărate variante: strada aurului, a argintului, a cuprului, a fildeşului, a bijuteriilor, a porțelanului... străzi al căror inventar nu poate fi evaluat decât în cifre astronomice. O expoziție de ispite, de pofte, de ambiții, în formule de artă exprimate în mătase, metale, ori pietre prețioase, cari nasc, cresc și se vând pe loc.

Pentru că întocmai ca'n restaurantele americane express, unle plăcinta se prepară sub ochii clientului, în Muski-bazar se meșteșugesc sub ochii clienței, toate podoabele ei personale ori casnice. Aci, în pragul micului atelier de argintărie, un ins, cu trupul turtit de coxalgie, tușește și scuipă trandafiriu în tăblia bogată pe care gravează cu o finețe și o precizie dumnezeiască, o fabulă în flori și țesături de argint. Colo — pe dușumeaua unei fabrici de mărgel, un lucrător firav, cu părul năclăit de sudoare, șade în genunchi și înghite pudra scumpă a bețelor de coraliu, pe cari le fixează, le taie și le rotunjește în strung. Dincoace, un copil plăpând, cu ochii mâncați de traĥoma, se chinuește de zor să aranjeze piesele abia eșite din mâna lucrătorului unei modeste industrii de bastoane de fildeș... O lume de oameni ciudați, istoviți și galbeni ca aurul care-i sufocă cu exigențele lui draconice.

Splendid Maski-bazar! Minunat aliaj de sudoare și aur, de tuse și clinchet de cântare de precizie. Admirabil Muski-bazar! Aici înveți cum poți să lucrezi chihlimbarul și cum să-l și vinzi, cum să-ți scuipi plămânii și cum să clocești averi de milioane. Ai toată școala bunului traiu și a muncii, la nas.

Intrăm în strada cizmarilor.

O tânără Englezoaică, frumoasă așa cum numai o englezoaică poate fi frumoasă atunci când se hotărăște să fie, însoțită de soțul ei, se agită într'un munte de papuci țărănești egipteni. Pare desolată: nu găsește ceva potrivit !

— A! exclamă ea, însfârșit. Asta cred că o să-mi vină bine... Cum îți place, Herbert?... Ce culoare... Ce piele superbă!... Cât de bine se încalță pe aici țărani!... Ai văzut? Mă îmbracă admirabil... Ce spui?

Și e sincer fericită, frumoasă ! Papucul de țărăncă egipteană se angrenează de minune pe piciorușul ei de doamnă britanică.

AMOR ȘI CAFEA NEGRA SUB AUSPICIILE DRAPELELOR INTERNAȚIONALE

Azi Egiptenii petrec. Bairamul bate în plin. Toți Musulmanii își atârnă sculele în cui și se aruncă în vâltoarea festivă.

— Astă seară, spune Mehmed, fiecare bărbat trebuie să se culce cu o femeie.

Și Mehmed pune în acest **trebuie** atâta gravitate solemnă, încât înțelegem că aici nu-i de glumit. Amorul a intrat în ritualul Bairamului, nu ca o simplă prescripție ori tradiție confesională — ci ca un imperativ al însuși destinului, căruia nimeni nu-i poate sta împotrivă. Odată ce trebuie, trebuie. Drept credincioșii, așa dar, ascultători și înțelepți vor mânca, vor dansa, vor iubi, cufundați în același extaz mistic, luându-se la intrecere între ei, ca să fie cât mai plăcuți lui Allah.

De Bairam se încheagă nenumărate căsnicii. Deaceea, toate barurile și cafenelele unde se vor întâlni cununiile prin chiolhanuri cari să ridice

mahalaua în picioare, își împodobesc fațadele cu lampioane japoneze și steagurile tuturor națiunilor străine.

— Cu lampioane japoneze, înțeleg! Sunt mai ieftine. Dar ce caută la nunta unui Egiptean drapelele Marilor Puteri?

— E unul din fenomenele acomodării cu realitățile, face Dror. Egipteanul trăiește atâta sub obsesia steagurilor străine, încât i se pare că nici măcar când se însoară, n'are voie să uite de ele. E convins că dacă nu le arborează din proprie inițiativă, străinii ar fi în stare să i-o impună cu sila.

— Te pomenești, spune Cleanburg, că Egipteanul este obligat să le înfigă și deasupra patului său nupțial.

— Nu! răspunde Dror. Chiar până aici nu este extins regimul! Incolo, ați văzut și voi singuri: oriunde te-ai învârti, dai de pecetea străină... Nu-i chip nici măcar o cafea neagră să bei, fără să-ți fluture peste cap, câteva duzini de drapele.

BAIRAMUL IN STRADA

Ingrămădiți în căruțe lungi pe două roți, copii puși în straie de sărbătoare, parcurg străzile în cântece și veselie. Întâlnim convoiurile astea animate de duhul Bairamului, peste tot, în drum spre Old Cairo, Grădina Zoologică, ori Delta Barrage.

O trăsură încărcată cu fete străbate bulevardul la pas, fără grabă. La mijloc, mireasa, iar pe delături atâtea domnișoare de onoare, încât răzbesc până pe capră, lângă birjar. Se duc, pe semne, la nuntă.

Mehmed, cum le zărește, le strigă ceva în arabă. Apoi, ne spune râzând:

— Știți cine sunt astea? Niște prostituate. Se joacă de-a nunta. Își închipue câteva ceasuri că sunt fete cumsecade, în rând cu celelalte... Atâta bucurie mai au și ele, odată pe an... Măcar de Bairam... Ia uitați-vă la mireasă... Ce cuminte e... Și

cum își ține ochii în jos. E cea mai fericită din toate... A dat norocul peste ea... E mireasă!..

Mehmed nu se înșelă. Fata s'a identificat atâta cu rolul ei de fecioară, încât în clipa în care U-manski vrea s'o prindă în obiectivul aparatului, fata, speriată, își ascunde cu un gest de pudoare obrazul:

— A! țipă ea scurt.

Scena e atât de bine mimată, încât, dacă n'ar fi Mehmed care să arunce miresa câteva porcării arăbești, cred că am fi cu toții mișcați de această rezervă de candoare, oarecum instinctivă, a fetei. Dar așa, trebuie să râdem cu toții. Domnișoarele de onoare ne scot limba și furioase, ne înjură.

— Vin din cartier... dela Eloasa! ne spune Mehmed.

— Și unde se duc?

— La Eloasa!

Un individ în turban galben și barba cenușie, ne taie drumul. Ține cu orice preț să aflăm cine e:

— Chiromacien, fakir, magician, astrologue! se recomandă el pițigăiat și pe nerăsuflăte.

Și pe un ton insinuant și scăzut:

— Et tout ça... seulement pour deux piastres !

Ne uităm la el, gata să ne aruncăm pe un preț atât de redus în brațele forțelor oculte, dacă, spre nenorocirea fakirului, n'ar trece acum două fete

nostime. Chiromantul cu barbă își pierde capul cu totul și aruncându-ne ștregărește o ochiadă, începe să se strâmbe, cu un vag accent libidinos, după ele:

— Chiți, chiți, chiți, chiți!

Râdem și noi și fetele și fakirul care, încurajat, se apucă să îngâne păsărelele:

— Priic... priic... priiic... pric!

Și ne întinde mâna. Să-i plătim măcar pentru asta.

— Un tarifa! ne îmbie el, aplecând grațios capul pe umăr. Un petit piastre!

Contrastul între toată regia lui de făcător de minuni dela panașul turbanului, până la funta pantofilor și îndeletnicirea lui de imitator de stigleți, merită nu o jumătate de piastru, ci un piastru întreg. Fakirul înșfacă gologanul în grabă și sprinten ca un băiat de liceu, se ia după fete, ciripind într'una, până ce dispare într'un gang.

Când, după câteva minute, îl ajungem din urmă, îl găsim cu un picior în ghiarele unui lustragiu care se strică de râs.

E Bairam azi și pentru fakiri.

FLORI DE NISIP LA PORTA POMPIERIEI CENTRALE

Magazinele sunt închise. Instituțiile — închise. Muzeul Național — închis. Până și pompieria e închisă. Toate intrările hangarelor au devenit inaccesibile. Cementul a dispărut sub straturile de nisip roșu și galben, agrementate cu flori și inscripții arabe. Dacă ar arde, Doamne ferește, acum, undeva în oraș — nu-i nimic de făcut. Autopompele n'au pe unde să iasă. Doar dacă pompierii ar fi atât de cruzi să sfarme sub roțile mașinilor capodopera lor de nisip!

— Exclus! face Mehmed.

— De ce?

— Fiindcă de Bairam nu arde!

Și e atât de pătruns Mehmed de ceeace spune, încât o a doua întrebare ar fi un adevărat sacrilegiu.

AMPRENTLE LUI NAPOLEON

De porțile moscheei Sedrac Horein atârnă câteva bile de piatră.

Sunt ghiulele aruncate aici de artileria lui Napoleon.

Iar Napoleon! Iar numele împăratului! Și ce ravagii a făcut el pe aici... A stricat nasul Sfinxului de care mii de ani n'a îndrăznit să se atingă cineva; a bombardat geamii; a decimat triburi indigene; a construit colo sus, în fața palatului lui Saladin, o Citadelă, ca să ne dea un nou prilej de ciorovăială cu Mehmed pentru nu știu ce taxe suplimentare...

Dror e de părere că dacă Napoleon se hotăra să rămână aici, se făcea musulman, se încorona rege al Egiptului și construia o Piramidă de două ori mai mare decât Piramida lui Keops.

— Napoleon, adaogă Dror, se pricepea de minune să revizuiască istoria și să-i facă mizerii.

UN EUROPEAN EGAL CU CEL PUȚIN CINCI INDIGENI

Dincolo de grădina și de punțile barajelor Nilului, nimerim în plină serbare câmpenească. Bairamul a întrunit aici mult tineret rural care se zbenguie, bând limonadă. Pe niște butuci așezați în bătaia aprigă a muștelor, câteva măcelării improvizate, la care se vând mațe și ficați de cămilă. Clienții apucă măruntaele însângerate în palmă și se cară cu ele mai departe, unde se pierd în fumul unui front de grătare.

Nu-i nici un european pe aici.

— Să ne întoarcem, spune Dror. E destul că se ciocnesc de noi în oraș. Ce să ne mai băgăm în sufletul lor și aici, unde au venit să petreacă! Mai ales că nu prea suntem mulți...

— Asta prezintă vreun risc?

— Propriu zis, nu! Adică nu întotdeauna. Dar surprizele nu sunt excluse.

La apariția noastră pe podul central, suntem atacați de o bandă de beduini:

— Burica... saida... burica!

.Ne oferă măgăruși pentru o excursie în deltă.

Refuzăm. Dar ei se îndeasă cu atâta insistență în noi, încât ne vedem siliți să ne adresăm polițistului indigen să ne scape din mâinile lor. Mai mult nu le trebuie beduinilor ca s'o ia la picior.

— Tot au făcut ceva Englezii pentru poliția indigenă, face Dror. Dacă nu-i dau leafă, îi dau prestigiu măcar. E și asta ceva. În timp ce polițistul englez primește cincispezece lire sterline pe lună, co-egiptean primește trei lire jumătate. E sfântă morala colonială, dela care englezii nu înțeleg să se abată nici măcar cu o centimă. Argumentul lor e inatacabil: standardul de viață al indigenului, zic ei, e mult mai scăzut decât cel al Englezului. De ce? Pentru că indigenul este un primitiv care habar nu are de exigențele costisitoare ale confortului. Și apoi, Englezul, pe lângă că este o victimă a acestui confort, se mai află și în țară străină, departe de casă, deci întotdeauna forțat la o cheltuială incomparabil mai mare decât cea a unui localnic. Numai că Englezul uită să-și pună două întrebări. Prima: dacă standardul de viață al indigenilor este scăzut din pricina că nu știe ce înseamnă confort, de ce, ei. Englezul, care nu se poate dispensa de confortul acesta, pentru simplul motiv

că e sinonim cu a trăi omenește, nu-l introduce și pe localnic în tainele acestei vieți omenești? A doua: dacă-i este așa de rău Englezului departe de casă, cine-l poartă să se deranjeze până aici?

LUXEMBURGUL PETRECE

Mehmed ne conduce seara în Izbechia.

— Acolo face să vedeți Bairamul! ne asigură el cu zeci de făgădueli în accent.

Izbechia este bursa și promenada prostituatelor. La intrarea în cartier, Mehmed ne arată o clădire.

— Aici a locuit Napoleon cât a stat la Cairo.

Pătrundem într'o stradelă îngustă și întunecoasă.

— E Darb (strada) Abd el Chala... Prostituate cu preț de desfacere... Ca la un sold de cupoane... Marfă eșită la soare. După sezon... Nu vă opriți. Mergeți înainte.

Stradela pare pustie. O atmosferă de moarte, putregaiu și conspirație. Deoparte și de alta a drumului, dughene mici cât un debit de limonadă ori tutun. Aici se vinde amorul, cu hârdăul. Ochiuri semiobscuri, cu ușile vraște. Tejgheaua în văzul mușteriiilor de afară: un pat, câteva pernițe, o ve-

lintă. Deasupra patului, o perdea gata să fie trasă. Așa dar, un rest de pudoare până și în fundul mocirlei. Lampioane japoneze nu fac decât să întărate bezna în jurul unor siluete cari de pe urma luminii nu se pot alege decât cu ponoase: femei plictisite, murdare, zbârcite, puhave. O grăsime de vită bolnavă. Măști albe, negre, galbene, ori mai știm noi ce fel de culoare au mai putut căpăta ele, în evoluția lor dela scara primară, când aveau chipuri feminine, până la punctul terminus al Izbechiei. În unul din ochiuri, întinsă în pat și acoperită cu țoale, o bătrână bolnavă, geme, parcă ar trage să moară. Nici măcar Mehmed nu ne poate lămuri ce caută ea la tejghea.

Umbre, înfipite în praguri, ne lasă să trecem, fără să ne spună o vorbă.

— Se tem de poliție. Înainte cu câțiva ani nu era chip să treci pe aici liniștit.

Intrăm în Darb Eloasa, stradă paralelă cu Darb Abd el Chala. Ceva mai multă lumină. Ceva mai multă însufletire. Și câteva femei chiar, cari izbutesc să instige atenția lui Umanski.

— Aici e marfă de sfârșit de sezon. Marchizet în Septembrie. Se mai cere, dar foarte puțin. . . În orice caz, mult sub prețul de cost.

Intrăm în Luxemburg. Rendez-vous-ul de elită al cartierului. Aici e Bairamul burlacilor. Lampioa-

ne și steaguri flutură, vesel, deoparte și de alta a pasagiului. Cafenele în care se încing dansuri, încăerări și amoruri. Și un choix de femei dela gen marinar de cargoboturi, până la tipul babalâc. Bătrâne și tinere, slabe și grase, albe și negre, foarte urâte și foarte frumoase. Nu mai e întunericul de alături. Și nici perdeaua de pânză murdară. Și nici bulgării aceia de ceață stătută și grasă Ci cuiburi luminate a giorno. Și paravane cu ingeri și flori. Iar marfa, în jupon sau simplă cămașă, stă expusă într'un tron cu chenar de becuri electrice de diferite culori, ca să poată fi cântărită din ochi sub dușul unui joc de lumini, plin de avantagii, la maximumul perspectivelor ei anatomice.

În mijlocul pasagiului se naște o îmbrânceană de moarte.

— Păziți-vă buzunarele! ne strigă Dror.

Mehmed se ridică în vârful picioarelor ca să vadă mai bine.

— Aha! S'au luat la bătaie.

Doi inși, cu ochii eșii din orbite, sunt scoși pe brânci dintr'un bar și împinși spre o cameră goală din față, după câte se pare, pregătită anume pentru lichidarea litigiilor luxemburgheze.

— Nu-i trece nimănu prin minte să-i despartă, ne spune Dror. Sunt lăsați să se descurce ei singuri, cum li-o veni lor mai bine.

Izbutim să aruncăm și noi o privire în ring. Beligeranții, vârați unul în altul, cu frunțile lipite, ca niște cocoși, respiră din greu, se țin zdravăn de mâini și stau imobili, fără să scoată un cuvânt.

— Ajung la cuțite? întreabă Lifschin.

— Ce cuțite? râde Dror. De unde cuțite. Nu se întâmplă nimic. Sunt în stare să se țină de mâini, așa— și câte o jumătate de oră și să scrâșnească din măsele până îi apucă durerea de fălci și după asta abia să se lase păgubași și să plece liniștiți, ca și cum n'ar fi fost nimic între ei...

În pragul unei prăvălii cu lampioane și becuri, o siluetă confectionată cuviincios, exact după modelul femeii de treabă din lumea burgheză.

— Ce caută aici cucoana asta voalată?

— Își caută de meserie! spune Mehmed. E o prostituată ca și celelalte. Se voalează ca să dea clientului iluzia că a cucerit o femeie cinstită.

Mai sus, două doamne distinse, de o frumusețe discretă, stau pe scaune și discută între ele, fără să dea vreo atenție celor ce se petrec împrejur. Par foarte preocupate de subiect. Vorbesc de necazurile ce ți le procură copiii din ziua de azi, ori de străduințele soțului care se dă peste cap ca să-și țină gospodăria în belșug.

Din păcate — sunt și ele în jupon.

La capătul Luxemburgului, când să cotim spre o altă fundătură abia luminată de câteva lampioane, avem o viziune de coșmar: o fetiță de vreo zece-doisprezece ani, se ține după un găligan beat mort, pe care îl trage de mânecă.

— Ce-i cu ea?

— O prostituată și asta! Foamea a aruncat-o pe drumuri. În Cairo ai să găsești multe fetițe de astea făcând trotoarul. Bineînțeles, clandestin. Dacă le prinde poliția, le închide. Dar ele știu să se strecoare. Și mai ales știu să fugă.

În stradă, Dror, ca de obicei, comentează:

— Nu-i așa că Izbechia oferă un spectacol care merită să fie văzut? Doar nu-i un cartier banal de prostituate, ci o expoziție de femei, cum ar fi, bunăoară, o expoziție de câini ori de păsări. Marfa ti se pune sub ochi, în cadrul potrivit, ca un dulău în coteț... Vii, o treci în revistă și alegi ce-ți place. Toate, în stradă... La aer liber... Nu-i așa? Parcă am fi pe vremea când se vindeau sclavii în piețele publice... Nu degeaba are Cairo reputația de centru al prostituției în Orient. Aici se adună proxeneții din toate colțurile lumii. Aici se întinde plasa peste țări și mări pentru pescuitul fetelor, cari, împinse de sărăcie, se aruncă disperate, cu ochii închiși, în brațele aventurii. Aici se face distribuția cărnii vii pe toată coasta africană ori a-

siatică a Mediteranei... Un trust formidabil al si-
filisului, împotriva căruia nu-i nimic de făcut. Prea
sunt multe și puternice cointeresările și coniven-
țele cu acest negoț lucrativ. Și apoi mizeria! Mi-
zeria aceasta, atât de refractară oricărei acțiuni
de stârpire a proxenetismului?

ANALFABETISMUL — UN PREVENTIV COLONIAL

Odată pornit — și mai ales pus în fața unui pahar de bere la primul local ce ne iese în cale. Dror nu mai poate fi reținut:

— Și desigur, spune el, voi credeți, după ce ați văzut Izbechia că ați ajuns la poanta Egiptului, nu? Ei bine — nu! Poanta e alta. Știți care? Egiptul acesta de patrusprezece milioane de suflete, cu o capitală de un milion două sute de mii de locuitori, în care bogăția se ia la întrecere cu cea mai rafinată desăvârșire artistică, nu are o universitate pentru tineretul indigen... În afară de facultatea de drept și una de teologie, frecventată de studențimea musulmană din lumea întreagă, nimic, nimic, nimic... Universitatea liberă americană nu-i pentru Egipteni și nici nu are circulație oficială. Așa că, tot tineretul care ține să frecventeze un curs superior, trebuie să plece în Europa ori America. Ergo? Nu urmează studii universitare decât cei ce dis-

pun de mijloace largi. Ceilalți sunt definitiv condamnați. Intelectualitatea egipteană, așa dar, se rîcrutează exclusiv din rîndurile clasei înstărite..

Cît despre Europeni, nu trebuie să le ducă nimeni de grijă. Iși au școlile lor lipsite, firește, de un caracter național local. În Egipt nu limba arabă este obligatorie, ci limba engleză. Deaceea, tineretul european, deși e născut și crescut în Egipt, vorbește perfect engleza, italiana ori franceza. Numai araba nu izbutește s'o învețe cum trebuie. Chiar dacă vorbește ori citește întrucâtva limba aceasta, niciodată nu va ști s'o și scrie. Pentru European, araba nu poate prezenta interes... El nu-și dă seama, însă, că disprețul acesta pentru limba țării în care se îngrașă, nu face decât să adaoge încă un vreasc la focul deja încins al naționalismului egiptean care nutrește o ură de moarte împotriva unor europeni — a acelor Europeni cari, pe baza tribunalului mixt, găsesc absolvire, sau în orice caz indulgență pentru toate culpele lor; cari la adăpostul regimului capitulațiilor nu plătesc nici un fel de impozite; cari pe temeiul pașaportului lor de străin nu fac niciodată armată; cari, cu scuza că nu sunt acasă la ei, își iau din bugetul Statului egiptean, deși pentru servicii identice, lefuri de cinci ori mai mari decât funcționarul indigen; cari...

— Strașnică independență egipteană! exclamă Cleanburg.

— Independența egipteană nu-i decât un biet deziderat, replică Dror. Egiptul se găsește azi exact în aceeași situație în care se afla cu cincizeci de ani în urmă. Totul continuă a fi în mâna Englezilor. Comandamentul suprem al armatei egiptene este un Englez. La fiecare regiment egiptean este atașat un ofițer superior englez. Finanțele sunt sub supravegherea engleză. Calea ferată este o concesiune englezească. Telefonul, telegraful, căile de comunicație aeriene, sunt deținute de Englezi. . . Până și regele Fuad este un prizonier al Englezilor. Asta-i independența Egiptului. . . Un deziderat și atât! Un deziderat care se părea că se apropie de o formă ceva mai consistentă în 1919, când revoluția egipteană atinsese nota cea mai de sus. Dar naționaliștii egipteni au uitat că au de-aface cu Anglia, care în asemenea împrejurări, în loc să se sperie, are obiceiul să se mire grozav. E prima reacție-tip a Angliei, oridecâteori izbucnește vreo revoluție în coloniile ei. Se miră. Nu poate înțelege de ce se revoltă indigenul, când administrația Majestății Sale își bate capul să-l facă viața cât mai ușoară. Și mirarea asta se traduce printr'o reprimăre sumară cu mitraliera și imediat după aceea cu un lanț nesfârșit de anchete. Englezii au o pre-

dilecție deosebită pentru aceste anchete; înainte de orice, lungesc boala. În Egipt, Englezii au avut o mică surpriză. Anchetele lor nici n'au putut să înceapă măcar. Egiptenii au refuzat să se prezinte în fața comisiei. Așa că, lordul Miner, delegatul Englezilor, s'a întors mofluz de unde a venit. Englezii însă, n'au găsit nici de astădată că ar fi vreun motiv să se sperie. În farmacia politicii lor coloniale au leacuri destule. Iar supozitorul tratativelor este, desigur, cel mai eficace din toate. Când e practicat de Englezi, sistemul tratativelor este infailibil. Nu duce niciodată la vreun rezultat pozitiv. În schimb, părțile în cauză n'au nici un motiv să fie nemulțumite: Englezii, cari continuă să se mențină în cel mai ideal statu quo; și indigenii cari, tratând, își fac iluzia că discută, însfârșit, ca dela egal la egal. Iată, așa dar, că în 1922 Anglia aruncă undița tratativelor. Cum? Procedând la un act diplomatic demn de reputația humorului anglo-saxon. Anglia oferă printr-o proclamație impresionantă Egiptului, nici mai mult nici mai puțin decât independența la care această țară aspiră. Pentru nobila ei inițiativă, însă, Anglia pretinde un mic comision. Și anume: dreptul de protecție a intereselor străinilor și minorităților; siguranța căilor de comunicație britanice; protectoratul Sudanului; și apărarea Egiptului de orice atac din afară. Nu-i mult. Dar e tot. Adică

tot ce-i trebuie Angliei ca drepturile ei de imixtiune în treburile Egiptului să rămână în picioare. Dar oferta, mă rog, e ca orice ofertă. Îți place, o accepti, Nu-ți place, stăm de vorbă. Așa ar fi trebuit să se întâmple și cu Egiptul. Să accepte, sau să discute. Or, tocmai aici începe partea picantă a anecdotei egiptene. Imediat după lansarea așa zisei proclamații de independență a Egiptului de către Englezi — lordul Allenby, guvernatorul britanic al țării, s'a adresat Egiptenilor cu o invitație solemnă și plină de patetismul cerut de circumstanță: „Acum, zice Allenby, după ce Anglia s'a pronunțat, e rândul Egiptului să-și spună cuvântul și el“. Doar de independența lui este vorba. Și prin cine, oare, să-și spună cuvântul ăsta? Desigur, prin exponenții lui firești, prin glasul acelor cari au luptat pentru eliberarea Egiptului. Și cine sunt acești exponenți? Bine înțeles, conducătorii partidului Wafd al naționaliștilor, în frunte cu Zaglul Pașa. Dar ia-l pe Zaglul Pașa de unde nu-i. Ce s'a întâmplat? În preziua lansării proclamației lor, Englezii au avut grija să aresteze și să depositeze pe Zaglul și pe toți ceilalți șefi ai mișcării naționaliste, iar, pentru a fi și mai siguri de succesul proclamațiunii, au interzis cu desăvârșire întrunirile partidului naționalist. În asemenea condițiuni, Anglia putea aștepta în toată liniștea cuvântul Egiptului. Și continuă să

aștepte până în ziua de azi. S'au perindat de atunci nu știu câte cabinete. Dar, foarte ciudat! Niciunu. din ele nu întrunește calitățile necesare pentru începerea tratativelor. Toate au câte un defect. Noroc că Anglia nu se grăbește. Are răbdare să aștepte până se va ivi un guvern impecabil din punctul de vedere britanic. Deocamdată, cu sau fără guvernul acesta, Anglia, cu conștiința împăcată că a oferit Egiptului independența, continuă să-și vadă senină de treburi. Ce va fi de aci încolo, nimeni nu poate prevedea... Fapt e că naționaliștii egipteni nu stau degeaba. Lucrează... Așa că... cine știe... într-o bună zi, nu tocmai îndepărtată, Anglia va fi obligată...

— Să dea independență deplină Egiptului?

— Nu! Să pună în funcțiune artileria crucișătoarelor sale.

CIPRU

Insula Cipru are trei sute de mii de locuitori, greci, turci, armeni și evrei. Un guvernator: englez. O capitală: Nicosia. Trei porturi: Limassol, Larnaca și Famagusta. Și un cotidian: „The Cyprus Mail“, mare cât o foaie de viță.

Punctul strategic și istoric al insulei e Famagusta.

Vasul intră în port. Sirena fluieră. Echipagiul se agită. Vinciul pufăie și gâfăie. Macaralele se desnoadă. Dar cheiul — ras ca'n palmă. Nici urmă de om. Așa cum ni se înfățișează, pustiu, cu garnitura lui de fortificații medievale, vestigiu al unui eriosm secular — portul pare un ținut părăsit. Nu cumva jos, la picioarele zidurilor, în cetatea ferecată, locuitorii zac morți de inaniție, sub teroarea asediului?

Nu! Cineva mai trăiește pe aici. Din spatele antrepozitelor se desprinde o siluetă înaltă și sveltă:

sombrero negru, tunică neagră cu nasturi de a-ramă, moletiere negre. E un om al poliției marine engleze. Am intrat în materie. Adică în raza tutelei britanice. După acest prim polițist, nu mai trebuie să așteptăm prea mult ca să vină și un al doilea. Apoi al treilea... Insfârșit, iată un funcționar vamal... Se adună unul câte unul, în silă, cu o mină plictisită, parcă ar fi fost rupți dela o partidă de table... Figurația portului se încheie cu apariția hamalilor cari se freacă la ochi, înjură și cască, morți de oboseala colegilor lor din Limassol, care au încărcat acum șapte zile ultimul vas cu zarzavaturi. Masculi și femele. Aici sexul slab și frumos este cu totul emancipat. Femeile lucrează la descărcatul chereștelei cot la cot cu bărbații. Un prim pas spre egalitate și dreptul de vot. Proporția hamalăcului, după sexe. Un bărbat: două scânduri; două femei: o scândură. Din care se vede că, totuși, femeile sunt aici menajate. Stau de patru ori mai bine ca bărbații. Nu mai vorbesc de bătrâne, care își permit să pună umărul chiar câte trei la o scândură.

Orașul e plin de biserici de rituri diverse, folosite în aceleași scopuri inițiale pentru care au fost construite cu atâtea secole în urmă. Cu excepția catedralei Sf. Nicolae, erijată în secolul al XIV-lea pentru uzul catolicilor și căreia turcii i-au schim-

bat destinația în secolul al XVI-lea, transformând-o în moschee. Ruinele ce le întâlnim pe alocuri, sunt urmele altor câtorva sfinte lăcașuri, dărâmate și transportate piatră cu piatră, ca materie primă, la Port Said pentru construirea unor hoteluri. Multe ghiulele de piatră — rămășițe ale artileriei turce, ornamează grădinile și cimitirul. Date cu var, aceste înfricoșătoare unelte de distrugere cu țârâita, par tocmăi bune pentru sportul popicelor.

Famagusta are și merite în dramaturgia universală. Aici a trăit Othello, eroul lui Shakespeare — încarnarea unui oarecare Cristoforo Moro, viceguvernator al insulei Cipru, în anii 1506—1508. Faptul că pe acest personaj îl chema Moro, că blasonul lui purta drept insignă trei săbii maure și că era originar din Veneția — l-a condus pe Shakespeare să dea eroului său o origină antică maură și una natală, venețiană. Un bastion al Citadelei dela poarta principală a cetății se numește „Turnul lui Othello“.

Orașul are toate ruinele, toate pecețile și toate stilurile atâtor și atâtor ocupațiuni și influențe străine. Fiece piatră își are pagina ei de istorie. Multă, foarte multă istorie. De asta parcă trăim în trecut. Dincolo de realitatea imediată. Suntem în plin film mut. Vezi oameni râzând, dar nu le auzi hohotul. O mașină gonește, dar nu auzi duduital

mașinii. O căruță trece la doi pași de tine, dar nu auzi scârțâitul osiilor. E o mișcare cu încheeturile unse. Până și gramofonul — gra-mo-fo-nul — unul și singurul — gramofonul atitrat al fostei Capitalei a regilor Ciprului, se învâрте, fără să emită vreun sunet.

E adevărat că dacă ciulești urechile, începi să crezi că ți se insinuiază o undă armonioasă de o gingașe răgușeală, ceva care oscilează între un cântec grecesc de amor și ultima noutate americană de acum doisprezece ani: „We have no bananas to day“. Dar nu de melodia propriu zisă e vorba, ci de un ecou venit de departe — o îngânare-reflex, răzbită din lumea interastrală, unde vreun cântăreț răposat își continuă încăpățânat meseria. Parcă ar veni de sub masă, dindărătul vitrinei, ori din buzunarul dela jiletcă al chelnerului care ne servește cataiful. Sau mai știi? Poate că sunt niște sunete împrumutate dela vecin, pentru un sfert de ceas, cât stau mușterii în dugheană. Din care, putem deduce că orice poți atribui gramofonului din Famagusta, numai meritul de a fi în stare să cânte cu propria lui résonanță de tinichea, nu.

Câteva cafenele, câteva prăvălii, câteva baruri, două cinematografe — și un cățel de rasă. E al unui englez.

Prostituate selecționate pe sprinceană, marca „bun pentru Orient“. Scoase din uz de pe continent de cel puțin două decenii, au venit să se drăgostească la umbra portocalilor — șchioape, deselate, mâncate de viermină.

Numai la Famagusta poți să te lauzi că o chioară ți-a făcut aseară cu ochiul.

Mizeria frumos lustruită de vrednica administrație engleză.

— Dar nu totdeauna a fost așa pe aici. Famagusta a trecut secole de-arândul drept una din cele mai puternice și mai bogate cetăți din Orient. Rupert Gunnis, inspectorul antichităților de pe lângă guvernul Ciprului, spune, într-o lucrare a sa, că nobilimea cipriotă era atât de bogată cu cinci-șase secole în urmă, încât se uita la un venit de trei mii de guldeni, ca la o bagatelă. Acest Gunnis citează cazul unui conte de Jaffa, care avea cinci sute de câini. Cinci sute de câini. Și cu îngrijirea exclusivă a câinilor erau însărcinați două sute cinci zeci de servitori. Un câine — o jumătate de om. Atât de bogați erau aristocrații ciprioți — și atât de fericiți câinii... În medie, orice boier de pe aici nu avea mai puțin de două sute de servitori. Puteau să treacă ani și să nu se găsească între patru ochi stăpânul cu sluga. Las'că nici burghezia nu era tocmai de plâns. Se povestește că un ne-

gustos ar fi dat zestre fiicei sale, bijuterii care întreceau în valoare coroana Regelui Franței. Nu degeaba vroia toată lumea să pună mâna pe Cipru. Cine vrei și cine nu vrei a fost pe aici stăpân. Și egiptenii și perșii și romanii și cruciații și genovezii și venețienii... Până a intrat în patrimoniul Turciei. E drept că Turcii — respectiv sultanul Selim al II-lea — nu după bogățiile Ciprului umblau. Bogății avea și sultanul, destule. Ci după vinul de Cipru. Auzise prea cinstitul Selim numai lucruri bune despre vița de vie de aici. Și ce să facă sultanul ca să obțină exclusivitatea nectarului cipriot? Un tratat de comerț? Nu. Ambiția sultanului era să bea vin fără parale. Și atunci ce face Selim? Mobilizează întreaga flotă turcească și o trimite să cucerească butucii cu struguri. Și uite așa, de dragul setei sultanului, au căzut mii de soldați deoparte și de cealaltă a cetății. Asediul a durat trei luni de zile. Venețienii nu prea aveau chef să cedeze bunătatea de insulă. Până ce în cele din urmă, izbuti Selim să ducă sticla la gură... Asta era insula Cipru pe vremuri. Măcar și pentru vinurile lui se băteau oamenii între ei. Ispita era mare. Între alții s'a găsit și un oarecare Iosif, Duce de Naxos. evreu maran fugit din Spania și refugiat la Veneția, care, obsedat de visul reconstituirii unui stat evreesc, se simte și el atras

de mirajul Ciprului. Și, folosindu-se de prietenia ce i-o arată sultanul Turciei, îl roagă să-i cedeze lui insula pentru experimentul său național. Dar cine gustă odată din vinul de Cipru, nu renunță la el cu una, cu două. Așa că, abia în 1878 — a venit rândul... ia ghici al cui?

— Al englezilor!

— Ai ghicit. Dealtfel era și inevitabil. Așa se petrec lucrurile pe lumea aceasta: toate se isprăvesc cu englezii. Numai că ei, când vor să pună mâna pe un lucru străin, uzează de mijloace exact opuse celor de cari se foloseau deobiceiu turcii. În timp ce aceștia din urmă, pentru un interes economic oarecare, recurgeau la soluții militare — englezii, pentru interese strategice, recurg la soluții negustorești. Chestie de temperament. Englezii au încheiat, așa dar, cu turcii o transacție strict comercială: chirie. Dar cuvântu-i cuvânt. Odată angajată, Anglia — debitoare cinstită, plătea chiria la termen. Cu atât mai ușor, cu cât n'o făcea din buzunarul ei personal, ci din cel al locuitorilor insulei — impuși pentru 'sfânta cauză la contribuții sângeroase. Convenția a fost apoi reînnoită mereu, până a izbucnit războiul, când Anglia a devenit, necesarmente, un datornic insolubil și expropriator. Socotindu-se în stare de

război cu creditorul — Marea Britanie anexează insula Cipru.

În umbra zidurilor cetății, care au avut de susținut atâtea și atâtea bombardamente și totuși au rămas în picioare, dar cari amenință să cadă pe cale amiabilă sub târnăcop pentru necesitățile antrepozitelor britanice — stă paralel cu dunga cheiului, un crucișător.

— Las 'să fie! Nu strică să-și aducă aminte ciprioții că pe lumea asta, prima instanță este Dumnezeu, iar a doua, ultima și cea hotărîtoare, Marea Britanie.

Crucișătorul — sclipitor ca o jucărie nouă-nouă. Ca o jucărie de dimensiuni gigantice. Ingerii din ceruri când se joacă de-a coloniile, preferă, desigur, crucișătoarele. Sunt inofensive: stau și fumegă într'una. Ba uneori, sunt și teatrul unei petreceri pe bord. Ca aseară, de pildă, când a avut loc un bal. Au luat parte toate notabilitățile orașului și toți membrii coloniei engleze. Domni și doamne în ținută de seară. Radio-ul și orchestra echipajului sâcâie alternativ pacea sumbră a cetății. Sute de steaguri acopăr scările, punțile și gurile de tun.

Azi după amiază, însă, vasul nostru a trebuit să-și amâne eșirea în larg, pentru câteva ore. Marina engleză e trează, deși a dansat toată noaptea.

Ni se trimit semnale să nu ne urnim. Și — deodată, o flacăra, două, trei... niște bubuituri teribile sguduie portul. Toate geamurile Famagustei zbârâie. Intre două baluri, marina engleză trage cu tunul.

— Este singura indiscreție colonială a englezilor, cari știu să se afle peste tot, fără să fie nicăieri. Sunt de o modestie și o rezervă care merită toate elogiile. Păcat că ciprioții nu vor să se resemneze și să-i accepte odată pentru totdeauna pe acești oameni cumsecade. Inchipuește-ți că la un moment dat, grecii de aci, cari, la o populație de 300.000 de locuitori, sunt în număr de 250.000, au început să plângă după mama. Cică vor să se alipească Greciei. Acum 20 de ani, la izbucnirea războiului mondial, englezii, nu numai că ar fi plecat urechea la o asemenea revendicare, dar tocmai ei au fost aceia cari s'au arătat dispuși să opereze alipirea. Cu o singură clauză în schimbul Ciprului: Grecia să intre în război alături de aliați. Regele Constantin a refuzat. De atunci englezii nici nu au mai vrut să audă de pretențiile grecilor. Doar un singur partid, mâncat de morbul democrației, stătea de vorbă cu ei: laburiștii lui Macdonald, plini de avânturi generoase cât timp se aflau în opoziție. Angajamentul laburiștilor

era categoric: de îndată ce vor veni la putere, situația în insula Cipru se va schimba.

Și s'a ținut de cuvânt: au venit la putere și au schimbat situația politică a Ciprului. Din simplu teritoriu anexat, l-au convertit în colonie britanică. Au protestat grecii cât au protestat, dar fiindcă nu le lipsește un oarecare simț practic, și-au dat seama că-și pierd vremea degeaba. Și atunci au revenit pe un teren ceva mai real, adică ceva mai tragic, adică ceva mai comic: auzi — ei, patru cincimi din populație, vor să aibe și ei un cuvânt în politica țării! Trebuie să știi că Ciprul e dirijat de un consiliu legislativ în care intră doisprezece greci aleși de popor, nouă membri numiți de guvern și trei musulmani. Președintele Consiliului este guvernatorul insulei. Iar guvernatorul este un englez. Și englezul are drept de veto. Prin urmare, pe un teritoriu pe care se află 250 de mii de greci, 50 de mii de minoritari și câteva sute de englezi, cuvântul decisiv îl are un englez. Și grecii strâmbă din nas. Cuvântul ăsta ar vrea să-l aibă și el. Măcar câteodată. Dar ei protestează și englezii fac exerciții în port. Când bubuie tunul, nu-i chip să se audă protestele... La care, grecii — precum îți spuneam, spirite practice — au lăsat-o mai moale. Vor să știe încaltea ce se face cu banii lor. Acelaș cuplet colonial de peste tot: func-

ționarul englez costă câteodată de zece ori mai mult decât cel indigen. Bugetele coloniale urmăresc înainte de toate buna stare a ocupanților. Încă nu s'a pomenit ca englezii să dea ceva din pungă pentru întreținerea coloniilor. Cum se instalează într'o nouă poziție, se înscenează în Camera Comunelor câteva interpelări furtunoase. Națiunea engleză protestează împotriva guvernului care-si ia sarcini ce depășesc puterea de sacrificiu a Mărei Britanii. Națiunea engleză nu poate să subvină la cheltuelile de administrație ale coloniei în cauză. Aceasta, ori câtă simpatie ar avea — și are, doar, o simpatie excepțională — pentru indigenii respectivi... Jocul e simplu: până una alta, englezii trebuie să iasă filantropi și victime ale solitudinii lor pentru ținuturile rămase în urmă cu civilizația. Ei nu calcă pe un pământ străin ca să tragă foloase, ci să facă ordine și să introducă acolo binefacerile progresului european... Drept care, guvernul, fără să clipească măcar din ochi, va răspunde ca să audă omenirea întreagă — că onorații interpelatori au în linii generale dreptate, dar sunt rugați să nu insiste prea mult, fiindcă guvernul va fi destul de atent ca interesele Marii Britanii să nu fie lezate. Totuși, onorații interpelatori să nu uite că Marea Britanie și-a luat un angajament pe care înțelege să-l respecte cu

sfințenie. Însăși demnitatea națiunii engleze pretinde ca Marea Britanie să-și țină întotdeauna cuvântul.. Și acestea zise, domnul ministru al coloniilor se va așeza pe scaun în aplauzele unanime ale Camerei Comunelor care va renunța la orice soi de interpelare în această materie. Prin urmare, sacrificii în lege în fața unei adevărate fatalități politice pe cari, să sperăm că Marea Britanie va ști să le înfrunte așa cum a știut să înfrunte atâtea adversități teribile în decursul eroicei sale istorii... După cum vezi, o tragedie, montată în detaliu cu o abilitate care te lasă cu gura căscată. Nu întâmplător cel mai mare om de teatru pe care l-a dat până acum omenirea, a fost un englez...

— Dar ce a rămas cu grecii?

— Cu grecii? Grecii au început să devină nervoși. Țineau morțiș să-și bage nasul în bucatăria tezaurului. Nici una din pretențiunile lor n'a fost până acum satisfăcută. Cel puțin la atâta au și ei dreptul... Și colac peste pupăză, se abate asupra insulei o teribilă criză care toarnă untdelemn peste foc... Și revolta izbucnește. Manifestații zgomotoase pe străzi... predici violente împotriva englezilor... amenințări. Atunci englezii — ce să facă? Ceeace scrie în evanghelia lor colonială. O anchetă. Și trimit în 1930 pe d. Shiels. Un pro-

dus al Oficiului Colonial englez, care vine să facă cercetări cu raportul gata scris de acasă. Concluziile, evident, sunt acelea pe care le reclamă hîgiena politicii externe britanice: vinovat e, invariabil, hoțul de păgubaș. După ce debitează o amabilitate în fața delegaților, care-l așteaptă în port, d. Shiels se urcă în mașină și dă să plece. Dar în momentul acela, un om din mulțime sare pe scară și înfige în pervazul ușii un mic steguleț cu culorile Greciei. Și atunci — se produce un act care concretizează în chip sesizant întreaga concepție politică a statelor imperialiste: domnul Shiels, fără să-și piardă cumpătul, uscat și rece cum este, apucă stegulețul, îl desprinde depe băț, îi împăturește cu grijă — și-l bagă în buzunar. Azi, grecii continuă să protesteze și Ciprul să fie o colonie britanică.

